

VTI notat 7-2005

Utvärdering av Don't Drink and Drive (DDD) i Östergötlands län hösten 2004

Författare	Helena Hellstén
FoU-enhet	Trafikanterns mobilitet och säkerhet
Projektnummer	40564
Projektnamn	DDD-Don't Drink and Drive
Uppdragsgivare	Vägverket Region Sydöst

Förord

Denna utvärdering har utförts på uppdrag av Vägverket Region Sydöst. Kontaktperson har varit Andreas Åkerblad. Utvärderingen har bestått i att utvärdera Östergötlands upplevelsedagar under hösten 2004 och dess efterarbete i skolorna.

Jag vill först och främst tacka Maria Skoglund, Vägverket Skåne, för att hon trodde på mig som projektledare för DDD–Don´t Drink and Drive i Östergötland och för alla otaliga givande samtal. En annan nyckelperson i detta projekt är Lars Wejde på Linköpings Kommun, som är min ”arbetskamrat” i detta projekt, alltid positiv, uppmuntrande och med många bra idéer hela tiden.

Alla skolor och nyckelpersoner som har trott på denna idé och jobbar vidare med detta ämne, ett stort tack till er alla. Nyströmska skolans projektledarprogramms elever och lärare vill jag rikta ett extra tack till då de har stansat in alla enkäter åt mig.

Alla frivilliga aktörer som har ställt upp med sin kunskap och delat med sig av denna till elever och lärare, ni är också värda ett stort tack.

Förutom dessa vill jag tacka Sixten Nolén, Anna Anund, Susanne Gustafsson, Inger Engström, Gunilla Sörensen samt Sonja Forward, samtliga från Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI), som har bistått mig med statistisk hjälp och goda tips. Tack även till Gunilla Sjöberg, VTI, för slutredigering av denna rapport. Ett stort tack till er alla!

Linköping februari 2005

Helena Hellstén

Innehållsförteckning		Sid
Sammanfattning		5
1	Bakgrund till projektet	7
1.1	Övergripande mål	7
1.2	Regionens mål	7
2	Syfte	8
3	Metod	8
3.1	Urval	8
3.1.1	Enkätundersökning	8
3.1.2	Upplevelsedagen	8
3.1.3	Lärardagen	9
3.2	Genomförande	10
3.2.1	Enkätundersökning	10
3.2.2	Intervjuer med lärare	10
3.2.3	Upplevelsedagen	11
3.2.4	Lärardagen	11
3.2.5	Innehåll i upplevelsedagen	12
4	Resultat	19
4.1	Intervjuer med lärarna	19
4.1.1	Lärardagen	19
4.1.2	Upplevelsedagen	20
4.2	Enkätundersökning	22
4.2.1	Enkät gällande upplevelsedagen	22
4.2.2	Framtida arbete	37
4.2.3	Intervju med aktörerna	37
4.2.4	För- och efterstudie	38
4.2.5	Elevernas arbete	48
4.2.6	Lärarnas arbete	49
4.3	Jämförelse mellan olika skolor	50
5	Sammanfattning och diskussion	51
6	Referenser	53

Bilagor:

Bilaga 1	Enkät, förmätning
Bilaga 2	Enkät efter upplevelsedagen
Bilaga 3	Enkät, eftermätning
Bilaga 4	Idébank
Bilaga 5	Uppföljningsblankett för lärare

Sammanfattning

Denna utvärdering har utförts på uppdrag av Vägverket Region Sydöst. Den har bestått i att utvärdera Östergötlands upplevelsedagar under hösten 2004 och dess efterarbete i skolorna.

De övergripande målen är att förbättra ungdomars attityder och värderingar till trafiknykterhet och förhoppningen är att detta leder till ett förbättrat trafikantbeteende.

Under hösten 2004 har i Östergötland 100 elever per gymnasieskola i årskurs 2 i 16 gymnasieskolor fått genomgå en s.k. upplevelsedag. Bakgrunden till denna upplevelsedag är att ungdomars attityder och värderingar till trafiknykterhet, hastighet och bilbälte visar på en negativ trend. Denna oroande utveckling avspeglas även i statistiken över omkomna i vägtransportsystemet, där ungdomar i åldern 18–24 år är klart överrepresenterade. En fokuserad satsning mot åldersgruppen 18–24 år är av stort behov.

Syftet med upplevelsedagen i projektet DDD–Don't Drink and Drive är att ge ungdomar styrkan och insikten att:

- aldrig köra alkohol- eller drogpåverkad
- vägra åka med en onykter förare
- hindra andra från att köra alkohol- eller drogpåverkad.

Upplevelsedagen inleddes med en föreläsning av Björn Söderström om rattfylleri, något som drabbade han och hans familj en julidag 1996. Björns föreläsning var en stark skildring om hur rattfylleriet drabbade en vanlig familj. Efter föreläsningen fortsatte det sedan med ljuständning för alla offer i trafiken, sedan gick man runt till fyra stycken olika stationer; krocksläde, vältbil, lift, krockad BMW. Avslutningsvis spelades en forumteater.

För att lärarna skulle ha bakgrundsfakta kring trafiksäkerhetstemat inbjöds de till en informationsdag några veckor innan upplevelsedagen. Efter att upplevelsedagen var genomförd var lärarnas uppgift att följa upp detta tema i sina klasser. För att få reda på lärarnas åsikter kring upplevelsedagen, lärardagen och arbetet i skolan, intervjuades de lärare som deltagit i lärardagen och upplevelsedagen mellan en vecka till en månad efter upplevelsedagen. Direkt efter upplevelsedagen fick eleverna en enkät att fylla i om själva upplevelsedagen.

Resultaten visade att upplevelsedagen uppskattades av både elever och lärare, allra bäst var föreläsningen med Björn Söderström.

Rent generellt var tjejerna positivare än killarna. Detta är nog inte förvånansvärt eftersom även andra studier visar på att de har en positivare inställning till trafiksäkerhet samt har en lägre tolerans till att blanda alkohol och trafik.

En för- och efterstudie gjordes som mätte elevernas inställning till trafiksäkerhet. Totalt sett har de flesta ungdomar ökat sin inställning till att dricka mindre/inget i samband med moped/bilkörning. De har också ökat sin insikt i att inte köra bil berusad, vara obältad i bilen och inte hålla för hög hastighet. De största skillnaderna ses i att inte köra bil berusad och vara obältad i bilen.

I resultaten kan man utläsa en skillnad mellan hur mycket man anser sig kunna dricka och köra moped jämfört med bil, man säger sig kunna dricka mer och köra moped. En skillnad ses också i hur man tror sig själv kontra kompisen reagera vid att köra berusad. Efter upplevelsedagen skulle betydligt fler reagera om kompisen tänkte köra berusad. Mer än 65 % av eleverna tror att nyttan med en upplevelse-

dag och dess efterarbete kommer att bidra till att färre ungdomar är inblandade i trafikolyckor där alkohol finns med i bilden.

Resultaten i den här utvärderingen visade att efter en upplevelsedag får man en viss positiv effekt men det gäller att fortsätta arbeta med ämnet i skolan för att kunna uppvisa mera långsiktiga resultat. För att ytterligare belysa vikten av detta jämfördes två skolor; varav en som har haft efterarbete i skolan och en inte. Resultatet av denna jämförelse visade att den skolan som har haft efterarbete uppvisar en betydligt högre andel elever som har insikt i att inte blanda trafik och alkohol jämfört med den skola som inte har haft efterarbete. En slutsats av detta är att när man ger skolan en upplevelsedag måste den följas upp av fortsatt arbete. Här har framkommit önskemål från lärarna att de önskar mer material och idéer för att arbeta vidare med ämnet.

Det fortsatta arbetet går vidare genom att satsa på att ge lärarna vidareutbildning i trafiksäkerhetsämnet för att de skall ha mer fakta och bakgrund i ämnet. Det kommer även under 2005 att satsas på upplevelsedagar till gymnasieskolorna men med mer fokus på efterarbetet i skolorna.

1 Bakgrund till projektet

Ungdomars attityder och värderingar till trafiknykterhet, hastighetsanpassning och bilbältesanvändning visar på en negativ trend. Denna oroande utveckling avspeglas även i statistiken över omkomna i vägtransportsystemet där ungdomar i åldern 18–24 år är klart överrepresenterade. En fokuserad satsning mot/med åldersgruppen 18–24 år är av stort behov.

Ungdomars alkoholrelaterade olyckor har ökat med ungefär 30 % under de senaste åren. Studier visar att det är främst unga män som står för ökningen av alkoholrelaterade olyckor i trafiken. Detta i kombination med att köra fort, och vara överrepresenterade i gruppen att inte använda bilbälte, gör att antalet dödsolyckor och allvarigare skador ökar i denna grupp (Engström, Gregersen, Hernetkoski, Keskinen, Nyberg, 2003).

Med anledning av ovanstående är det viktigt att utveckla metoder för att vända ungdomars olycksutveckling.

Projektet Don't Drink and Drive (DDD) är i grunden ett nationellt projekt och all regional verksamhet tar sin utgångspunkt i de nationella riktlinjer som satts upp. Projektets aktiviteter skall rikta sig till ungdomar i åldern 15–24 år inom området trafiknykterhet. Bilbältesanvändning och hastighetsanpassning rymms med naturlighet inom aktiviteterna men fokus ligger på trafiknykterhet. Anledningen till att åldrarna 15–18 ingår i målgruppen är att:

- man är mopedförare från 15 års ålder
- man får övningsköra från 16 års ålder
- värderingar och attityder är i regel inte lika djupt rotade hos 15-åringar som hos 18-åringar och därmed är det lättare att påverka ungdomar i denna ålder (Vägverket, projektspecifikation 040216).

1.1 Övergripande mål

De övergripande målen är att förbättra ungdomars attityder och värderingar till trafiknykterhet och förhoppningen är att detta leder till ett förbättrat trafikant-beteende.

Målet är också att finna effektiva arbetsmetoder för att påverka ungdomars attityder och värderingar kopplat till arbetsområdet. Dessa skall vara vägledande för framtida insatser inom trafiksäkerhetsområdet, sektor (Vägverket, projektspecifikation 040216).

1.2 Regionens mål

Regionen består av Vägverket Region Sydöst och omfattar Jönköping, Östergötland, Kronobergs, Kalmar och Blekinge län. Målet är att:

- 40 % av regionens ungdomar i åldern 15–24 år skall ha nåtts av budskapen i DDD
- aktiviteter inom DDD skall genomföras i regionens samtliga fem län under 2004
- ett fördjupat arbete med DDD skall genomföras i Jönköpings-, Kronobergs- och Östergötlands län.

2 Syfte

DDD är samlingsnamnet på en rad aktiviteter som alla går ut på att ge ungdomar styrkan och insikten att:

- aldrig köra alkohol- eller drogpåverkad
- vägra åka med en onykter förare
- hindra andra från att köra på fyllan.

Syftet med kampanjen är att genom preventiva åtgärder påverka ungdomars attityder och värderingar till trafiknykterhet, hastighetsanpassning och bilbältesanvändning. Förhoppningen är att detta leder till en förbättrad insikt om risker, primärt genom ett starkt trafiknykterhetsbudskap.

3 Metod

3.1 Urval

Grundtanken var att det från varje skola skulle kunna delta 100 st. elever från årskurs 2 som är i åldern 17–18 år på upplevelsedagen. Detta antal berodde mycket på teatergruppens begränsning när man spelar teatern, det blir en för stor grupp om mer än 100 st. skall kunna delta aktivt. En skola fick dispens med 125 st. elever och ordnade en station själva för att behålla antalet elever i grupperna vid stationerna. Ebersteinska Gymnasiet i Norrköping, Platensskolan i Motala och Bergska Skolan i Finspång fick upplevelsedagen i två dagar och kunde därmed dubbla antalet elever som fick delta. Curt Nicolin gymnasiet i Finspång var med på upplevelsedagen på Bergska Skolan i Finspång.

Allhamraskolan i Kisa har ett litet elevantal och åkte till Valdemarsvik och deltog i deras upplevelsedag. Vadstena College och Birgitta Gymnasium i Vadstena slog sig ihop till en gemensam dag. Det samlade antalet elever som har fått vara med på upplevelsedag hamnar kring 1 600 st.

3.1.1 Enkätundersökning

Förstudien som innehåller frågor kring trafiksäkerhet delas ut dagarna innan eleverna skulle få delta i upplevelsedagen. Förstudien delas ut till 1 600 st. elever och 1 430 st. svarar på enkäten vilket ger en svarsfrekvens på 89 %. Antalet tjejer som har svarat på förstudien är 606 st. och pojkarnas andel är 824 st. av de som svarade.

Efterstudien delas ut till eleverna vecka 45–46 (med viss eftersläpning på några skolor). Antalet enkäter som delas ut är samma antal som i förstudien men denna gång är svarsfrekvensen 991 st. svar av totalt 1 600 st., en svarsfrekvens på 62 %. Antalet tjejer som svarat är betydligt lägre än i förstudien, 475 st.(78 %) och pojkarnas antal är 516 st. (62 %).

3.1.2 Upplevelsedagen

Det exakta antalet deltagare på upplevelsedagen har tyvärr inte gått att få fram från skolorna trots upprepade försök. Av 16 skolor har 9 skolor rapporterat in det exakta antalet deltagande, om man generaliserar det antal som fick vara med på varje skola = 100 st. elever så hamnar siffran på 1 634 st. elever. Fortsättningsvis i denna utvärdering kommer siffran 1 600 st. att användas vid jämförelser.

De elever som har varit med på upplevelsedagen går i årskurs 2 på gymnasiet och är i en ålder av 17–18 år. Många är i färd med att börja övningsköra och ta sitt körkort.

Efter upplevelsedagen delas en enkät ut till 1 600 elever och utav dessa svarar 1 079 st. (67,5 %). Uppdelningen mellan tjejer och killar är nästan lika; 543 tjejer och 536 killar har svarat på denna enkät.

Deltagande skolor är:

Linköping:

Anders Ljungstedts Gymnasium
Berzeliusskolan
Vreta-Västerbyskolan
Birgittaskolan
Katedral skolan
Folkungaskolan

Motala:

Platensskolan

Vadstena:

Birgitta College
Vadstena Gymnasiet

Åtvidaberg:

Bildningscentrum Facetten

Söderköping:

Nyströmska skolan

Kisa:

Allhamraskolan

Valdemarsvik:

Bäckadalskolan

Norrköping:

Ebersteinska gymnasiet

Finspång:

Curt Nicholin gymnasiet
Bergska skolan

3.1.3 Lärardagen

Det totala antalet lärare/skolpersonal som deltog i lärardagen var 206 st. fördelade på 16 st. olika gymnasieskolor i Östergötland.

Skolorna har själva gjort detta urval om vilka de ville skicka på lärardagen. Detta till stor del beroende på hur deras organisation ser ut på respektive skola.

3.2 Genomförande

3.2.1 Enkätundersökning

En förstudie genomförs under vecka 34–35. Förstudien delas ut i klassrummet av läraren/mentorn och fylls i under klasstid samt samlas in innan eleverna lämnar klassrummet. Den delas ut till respektive klass som ska delta i upplevelsedagen. Enkäten delas ut av klassläraren/mentorn och fylls i av eleverna i klassrummet för att åter lämnas in innan eleven lämnar klassrummet. Enkäten belyser deras inställning till trafiksäkerhetsfrågor, såsom

- Hur ofta man diskuterar trafiksäkerhetsfrågor med sin omgivning
- Hur mycket man kan tänka sig att dricka om man ska köra bil resp. köra moped en timme senare?
- Var går gränsen för hur mycket en kompis kan dricka en timma innan han/hon kör bil, för att du inte ska åka med?
- Hur sannolikt är det att du under de närmaste tre åren, åtminstone någon gång kommer att köra med otillåten alkoholhalt (dvs. mer än 0,2 promille)? Eller att du tror att du är under den tillåtna gränsen?
- Föreställ dig att du är på en fest tillsammans med kompisar. Du har druckit alkohol så att du förmodligen överskridit tillåten gräns men du känner dig inte särskilt berusad. Du bestämmer dig för att köra hem. Hur tror du dina kompisar skulle reagera? Omvänt att kompiserna har druckit och tänker köra hem, hur reagerar du själv?
- I vilken hastighet kan du ta emot dig med händerna, när du krockar med en bil?

Dagen efter upplevelsedagen får eleverna fylla i en enkät som är en utvärdering av själva upplevelsedagen. Även denna enkät delas ut i klassrummet av klassläraren/mentorn. En efterstudie delas ut till eleverna ungefär 3 månader efter att förstudien getts ut. De första 13 frågorna i efterstudien är lika som i förstudien för att kunna mäta en eventuell förändring av elevernas attityder. Resterande frågor hänvisar till höstens arbete i skolan och vad eleverna anser om detta arbete i skolan.

Efterstudien delas även den ut i klassrummet av läraren/mentorn och samlas även in innan lektionens slut av dessa. Här är det svårigheter att få in alla svar från alla skolor. En förklaring kan vara att många skolor har uttryckt att det är alldeles för kort period mellan för- och efterstudien och intresset av att fylla i enkäten är inte så stort. En del elever är på praktik och mer sjuka vid denna tidpunkt på året än vid terminsstart då förstudien delades ut. Enkäten känns igen och var lång och besvärlig att fylla i var några av kommentarerna som framkom.

Enkäterna är framtagna av NU-Gruppen i Jönköping, se bilaga 1–3.

3.2.2 Intervjuer med lärare

Samtliga skolor som ingår i DDD har besökts av Helena Hellstén från VTI och i Linköpingsskolorna även av Lars Wejde från Linköpings Kommun. Besöket inträffade från en vecka till en månad efter själva upplevelsedagen. De lärare som är inblandade i DDD, eller var med på upplevelsedagen är de som har kontaktats på skolorna. Kontakt har tagits via kontaktpersonen på skolan som i sin tur kallat till ett möte. Vissa skolor har haft tre deltagare och andra betydligt fler, skolans

storlek har stor betydelse på antalet lärare. Syftet med dessa besök är att diskutera om:

- lärardagen på Mjärdevi den 12 augusti, 2004
- hur upplevelsedagen har fungerat på resp. skola
- prioritering av tid till detta ämne
- elevernas intresse/syn på detta ämne och deras intryck efter upplevelsedagen
- hur jobbar man vidare/vad har gjorts och vad är på gång
- framtiden – intresse att fortsätta.

3.2.3 Bakgrund till upplevelsedagen

Maria Skoglund från Vägverket startade denna projektidé tillsammans med Lars Wejde från Linköpings Kommun. De åkte runt till kommunerna/skolorna och presenterade idén till en upplevelsedag. Valet av skolor gjordes därefter. Skolorna har sedan fått anmäla sitt intresse att delta i dessa upplevelsedagar. Varje skola/kommun får utse en kontaktperson som är länken mellan skolan och Vägverket. Kontaktpersonens övriga uppgifter är att ta fram en lämplig plats för genomförandet av en upplevelsedag. De får även kontakta räddningstjänsten för uppställning av kranbil. Skolorna får även ordna med transport av den krockade BMW:n mellan de medverkande skolorna, de får även ordna en person, lämpligen polisen, att representera vid denna station. Vägverket står för kostnaden av upplevelsedagen förutom transporten av BMW:n samt tillhandahåller skolorna det DDD-material som finns. Skolorna har i sin tur som motprestation att jobba vidare med ämnet trafiksäkerhet i undervisningen.

3.2.4 Lärardagen

3.2.4.1 Innehåll

Lärardagen hölls på Mjärdevi Center den 12 augusti 2004, där respektive skola som hade valt att arbeta med DDD inbjöds med de aktiva lärarna/skolpersonal. Totalt antal skolor anmälda till DDD i Östergötland var 16 st. och det var stor spridning av antalet lärare/skolpersonal som deltog från resp. skola.

Dagen inleddes med att Maria Skoglund från Vägverket hälsade alla hjärtligt välkomna och presenterade sedan dagens upplägg.

Nils-Petter Gregersen från VTI startade genom att berätta om bakgrunden till varför man hade samlats här idag.

Hans-Yngve Berg från Vägverket fortsatte genom att berätta om hur körkortsutbildningen ser ut i Sverige idag. Han berättade även vilka påföljder det kan bli om man kör onykter och vilka konsekvenser det blir för körkortstagandet för den enskilde.

Maria Skoglund och Helena Hellstén presenterade även framtida arbete med utvärdering och vikten av lärarnas arbete i skolorna att fortsätta arbeta med DDD. Efter detta fick alla tid för att samla ihop sina resp. grupper från skolorna för att planera framtida arbete i ungefär 1 timme.

Dagen avslutades med Jon Torkelstam från pedagogiskt centrum i Linköping som pratade om vikten av det långsiktiga arbetet.

3.2.5 Innehåll i upplevelsedagen

Det totala antalet upplevelsedagar som genomförs i Östergötland är 16 stycken med start den 25 augusti på Anders Ljungstedts gymnasium i Linköping och avslutning på Vadstena College i Vadstena den 22 september.

Föreläsning av Björn Söderström

Dagen börjar med en föreläsning av Björn Söderström, styvpappa till Fredrik som omkom i en bilolycka där en onykter förare körde bilen. Björn berättar om den ödesdigra dagen som förändrade livet för han och hans familj. Björn berättar på ett mycket gripande sätt och blandar minnen från förr med nutiden och det tragiska som har hänt. Han berättar hur en tragedi som denna påverkar hela familjen, vilka tankar som far i huvudet, vad man gör och inte gör. Hur livet, trots allt, går vidare men med nya perspektiv på tillvaron. Denna föreläsning lämnar ingen oberörd.

Ljuständning

Efter föreläsningen är det ljuständning och en präst som talar kring offren i trafiken. Inte bara kring dem som handgripligen drabbas genom att dö utan alla runt omkring; alla anhöriga som blir drabbade. Alla elever som är med på föreläsningen får varsitt värmeljus att tända för de ungdomar mellan 15–24 år som har dött i trafiken; det är ungefär 100 st. som dör årligen i trafiken. När ungdomarna kommer in i rummet är det cirka 460 värmeljus redan tända vilket symboliserar de övriga offren i trafiken. Totalt dör det cirka 560 personer i trafiken varje år.

Bild från Vadstena Klosterkyrka där 460 st. ljus är tända.

Eleverna delas sedan in i fyra grupper om vardera cirka 25 st. i varje grupp.

Tillsammans med mentorerna/lärarna går de sedan runt till de fyra olika stationerna, en halvtimme på varje station. Mentorernas roll är att hålla ihop gruppen och hålla närvarokontroll.

Station 1: Vältbil

Vältbilen står uppställd av FMK (Försvarets Motorklubb) som även har 1–2 personer på plats för att prata om bilbältets funktion, assistera och sköta vältbilen. Här får man sitta inne i bilen och snurra runt för att känna av att hänga upp och ner i bältet och vilken kraft bältet har att hålla i. Personalen vid denna station går noggrant igenom med de elever som sätter sig in i bilen att bältet är rätt åtdraget och förklarar vad som händer när bilen börjar snurra. Sedan får även eleverna lära sig hur man tar sig ut om bilen hänger upp och ner.

Bild från Vältbil tagen i Vadstena.

Station 2. Krocksläde

Krocksläden är uppställd och sköts av personal från FMK eller M (Motorförarnas riksförbund). Även vid denna station är syftet att förstå bilbältets funktion. Man får sätta sig i en förarstol som sitter på en upphöjd lutning på en kort bana. Fortsättningsvis kontrollerar personalen att bältet är rätt åtdraget och sedan släpper de stolen så att den åker i 7 km/h. I denna hastighet kan man ta emot sig med händerna när man krockar med en bil, detta förmedlas ut till eleverna. På denna station finns det även ett ” autentiskt huvud” som skickas runt till eleverna. Syftet är att man ska känna hur tungt ett huvud är i förhållande till kroppen, att man bär upp detta huvud på ryggraden och att det är lätt att det händer en whiplashskada. En uppblåsbar ”airbag” visas även på den här stationen.

Bild på krocksläde tagen i Vadstena.

Station 3. Kranbil

Vid den här stationen är Räddningstjänsten inhyrd med en kranbil. Syftet vid den här stationen är att hissa upp eleverna på 9 och 19 meters höjd.

Att krocka i 30 km/h är som att hoppa från 9 meter och att krocka i 50 km/h är som att hoppa från 19 meter. Eleverna hissas upp till dessa höjder och stannar där för reflektion och att påvisa lite av kraften vid en krock.

I samband med denna station har några skolor själva hyrt in Ulfab-ambulansförarna. De pratar med de elever som inte åker upp i liften då endast 3 personer i taget kan åka upp i liften. De förklarar vad som händer vid en olycka och vilken roll en ambulansförare har. En del ambulansförare har även visat sin utrustning i ambulansen.

Bild tagen på kranbil på Anders Ljungstedts Gymnasium i Linköping.

Station 4. Krockad BMW

Vid denna station är en krockad BMW uppställd, den är krockad i 90 km/h och det finns en docka i. Dockan är i bilen för att visa var man som förare hamnar vid en krock i denna hastighet. Bilen är krockad vid VTI för att på ett pedagogiskt, men ändå verklighetstroget, sätt visa konsekvenserna vid en krock i dessa hastigheter.

Vid stationen spelas även en CD som heter "De sista 7/10 dels sekunderna av mitt liv" som berättar för varje tiondelsekund vad som händer med kroppen samt följden av en krock. CD:n avslutas med "Nu är du död!". Skolorna själva bestämmer vem som pratar vid den här stationen. Det är mest polis eller ambulansförare men även personer med bakgrund i trafiksäkerhetsfrågor som representerar vid denna station.

Bild på krockad BMW tagen på Anders Ljungstedts gymnasium i Linköping.

Forumteatern

Avslutningsvis samlas alla elever tillsammans igen för att de skulle få lyssna och delta i en teater. Teatergruppen Fenix från Norrköping spelar upp en scen om 3 ungdomar; bror, syster samt hennes pojkvän. Innan teatergruppen spelar upp scenen förklarar de att scenen spelas upp två gånger, första gången utan stopp och sedan ytterligare en gång. Den andra gången ska publiken säga "Stopp" där de tycker att någonting är fel och som de vill ändra på. Publiken ska då säga hur man vill att det ska vara istället och ändra på innehållet. Teatergruppen pratar om många intressanta ämnen; köra bil onykter, språket till varandra och speciellt till/om tjejen, doping, kyrkan och drickandet överhuvudtaget. Denna teater slutar olika varje gång helt beroende på hur involverade och engagerade eleverna är.

Bild tagen på Fenixteatern i Vadstena.

Övrigt innehåll

En del skolor har själva tagit initiativ och inbjudit andra aktörer att medverka denna dag. Polisen var en sådan aktör som i stort sett varje skola har bjudit in. Polisens roll såg lite annorlunda ut på de olika skolorna; vid några skolor fanns de vid den krockade BMW:n och pratar om rattfylleriolyckor. En del poliser får prata om de olika uppdrag de får åka på, en del om EU-mopedkörandet och dess regler. Någon polis delar ut alkoholmätare, en del pratar om polisutbildningen och hur man blir polis. För att sammanfatta så tog eleverna också sin chans att fråga en mängd olika frågor av olika karaktär när polisen fanns på plats.

Vid Bergska Skolan i Finspång har man bjudit in räddningstjänsten att ha en övning i att skära upp en bil vid en olycka. Man får då se hur det finns en "person" i bilen och hur räddningstjänstpersonalen arbetar för att få ut den "skadade

personen” ur bilen. Räddningsledaren berättar hela tiden vad som händer i bilen och hur arbetet fortlöper med att få ut personen ur bilen.

Nyströmska skolan i Söderköping har bjudit in trafikskolan i Söderköping till upplevelsedagen som en egen station. Detta för att de har 25 elever mer som ska delta på upplevelsedagen. Nyströmska skolans elever kan välja körteori som individuellt val med trafikläraren som lärare. Syftet är att eleverna har möjlighet att se vem som kommer att bli lärare i ämnet samt att de ser att även den lokala trafikskolan engagerar sig i dessa frågor.

4 Resultat

I resultatdelen kommer först en redovisning av vad som framkom av intervjuerna med lärarna, både gällande lärardagen, själva upplevelsedagen och sedan fokuserat på vad som har gjorts ute i skolorna av lärarna.

Resultatet av enkäterna kommer att redovisas som en jämförande studie mellan för- och efterstudien. Enkäten direkt efter upplevelsedagen kommer att redovisas separat.

4.1 Intervjuer med lärarna

4.1.1 Lärardagen

Vid besök på de olika skolorna frågades det om lärardagen och lärarna fick muntligen kommentera denna dag till projektledaren.

Generellt sätt tyckte alla lärarna vid skolorna att det är till stor nytta att få den här bakgrunden till projektet så att man själv har argument vid upplevelsedagen och till det fortsatta arbetet. Man fick även inblick hur illa det ser ut med rattonykterheten i Sverige och främst ungdomars inblandning i trafikolyckor där alkohol är inblandad.

Här nedan följer lite positiva resp. mindre positiva punkter rörande lärardagen.

Positivt:

- Planeringstiden efter lunch var bra tyckte de skolor som hade många representerade på lärardagen, bra tillfälle att samla alla inblandade
- Bra organiserad dag med positiv stämning
- Bra föreläsare som utifrån trafikforskningen berättade om ungdomars körkortstagande, syn på rattonykterhet och deras inblandning i trafikolyckor
- Kollegor positivt inställda vid hemkomst från lärardagen
- Gav inspiration.

Mindre positivt:

- Datumet var inte det bästa – mycket planering inför skolstarten – svårt att åka ifrån för lärarna
- Föreläsningen kring ”det långsiktiga arbetet” ansågs inte vara målgruppsanpassad. Många hade svårt att omsätta den informationen till deras praktiska arbete
- Planeringstiden mindre bra när det var några få deltagande från en skola
- Några lärare uttryckte att det blev lite väl mycket stillasittande – vana vid att röra sig i sitt dagliga arbete.

Övrigt som framkom är att några skolor önskar flera praktiska exempel på hur man kan påverka ungdomarna. Frågeställningen varför dricker ungdomar och kör önskas också få svar på. Mer konkreta idéer, s.k. idébank efterfrågades till fortsatt arbete i klassrummet.

4.1.2 Upplevelsedagen

Följande resultat baseras på vad lärarna tyckte om upplevelsedagen samt elevernas intryck av dagen. Lärarna vidarebefordrar det som deras elever har tyckt om upplevelsedagen.

Föreläsningen

Alla lärare/skolpersonal uttryckte sin oerhörda beundran till Björn Söderström som inledde dagen med en föreläsning om sin familj.

Han berättade om hur rattfyllerikriminaliteten, som han uttryckte sig, drabbade hans familj en julidag 1996. Björn har en otrolig förmåga att fånga publiken och blandade föreläsningen mellan liv och död på ett fenomenalt sätt var många av kommentarerna kring hans föreläsning. En bra början på en innehållsrik dag, hans föreläsning gör att man har en eftertanke resten av dagen och förstår nog mer syftet av dagen var andra kommentarer.

Några skolor önskar att det läggs in diskussionstid efter Björns föreläsning för att få eleverna att reflektera direkt efter föreläsningen när den är färsk.

Ljuständningen

Det är olika reflektioner på ljuständningen beroende på hur den har ordnats.

Vissa skolor har haft ljus tända i aulan samtidigt som Björn pratat och efter att han har avslutat så har eleverna fått gå fram och ta varsitt ljus för att tända detta samtidigt som en präst pratade.

De skolor som upplevde ljuständningen som starkast var de skolor som hade den i kyrkan, bara kyrkan gjorde att det var en oerhörd sinnestämning

Några skolor har haft den utanför aulan så att när eleverna har lyssnat på föreläsningen och är på väg ut från aulan så är redan 460 ljus tända. Eleverna har då fått varsitt ljus att tända.

Skolorna har själva kontaktat ”sina” präster varpå det har varierat i upplägg.

Lärarnas synpunkter på ljuständningen är att de som lärare varit rätt tagna efter föreläsningen och det har gett dem sinnesro. Lärarna kände dock att ljuständningen inte riktigt nådde fram till eleverna. En del elever tyckte det var ”löjligt” med en präst.

Någon skola tyckte att man inte behövde låsa sig vid att anlita en präst, bara den personen som förmedlar känslorna har en inbjudande attityd. Det kan t.ex. vara en kurator, skolsköterska o.d.

Station 1: Vältbil

Vältbilen var en uppskattad station och de flesta tyckte att den sköttes väldigt bra. Vad som framkom på samtliga stationer är att eleverna uppskattar att även lärarna provar på de olika aktiviteterna och kan relatera till samma sak.

Station 2. Krocksläde

Krocksläden är nog den stationen som det har kommit minst kommentarer kring.

De flesta elever har dock tagit chansen att testa krocksläden för att se hur bilbältet fungerar. "Huvudet" som visades här och gick laget runt för att alla skulle få en chans att känna på det, har satt sina spår hos både lärare och elever. Mycket bra, tycker många skolor.

Station 3. Kranbil/Lift

Denna station upplevdes som att den tog väldigt lång tid och på alla ställen stannade inte ansvarig "liftskötare" på de olika höjderna för att symbolisera krockhastigheten, dels pga. brist på tid men också brist på information till ansvarige "liftskötare" på en del skolor. Beroende på var liften var placerad på skolorna lät den ganska mycket och i vissa fall störde andra stationer

Station 4. Krockad BMW

Vid den här stationen är det blandade positiva och negativa reaktioner. Vissa upplevde den här stationen som väldigt dramatisk och detta var till stor del beroende på vem/vilka som var stationerade vid denna station. En del skolor har arrangerat bra, informativa personer här, men en del skolor spelar upp bandet utan några ytterligare förklaringar. Oklarheter om det följer med personal hit eller inte har också framkommit.

Forumteatern

Teatern var uppskattad och skådespelarna var bra. Pjäsen känns verklighetsanknuten, man kan relatera den till verkliga händelser i ungdomars vardag. Många lärare upplevde att eleverna verkligen engagerade sig i handlingen. Teatern avslutade dagen på ett bra sätt genom att anknyta tillbaka till det som inledningsvis startade dagen; att inte köra bil onykter.

Övrigt

På några skolor var det elever som försvann efter lunchen och det kändes inte alls bra enligt lärarna. Alla lärarna var väldigt nöjda med upplevelsedagen och samtliga skolor skulle vilja ha tillbaka den nästa år.

Lärarna kände att urvalskriteriet att välja ut 100 st. elever vilket innebär att inte alla i årskurs 2 fick vara med på upplevelsedagen inte kändes bra. Det var också svårt att plocka ut vilka elever som skulle få vara med. Samtidigt som de elever som inte fick delta kände sig "straffade". Om man får fortsätta med upplevelsedagar vill samtliga skolor som har mer än 100 elever i årskurs 2 att samtliga elever i den årskursen ska kunna delta.

Då det var olika personer vid de olika stationerna vid skolorna kunde utbudet av informationen variera och det kändes som att några av "stationsfolket" bara pratade på. Stationerna var inte synkade utan man kunde få samma information vid de olika stationerna.

Ett förslag var att man i krocksläden placerade en docka. Detta skulle göra försöket mera verklighetstroget.

Liften var den stationen som tog längst tid och den förhalade hela dagen, en del elever hann inte åka i liften.

Lärarna upplevde att eleverna inte tyckte att det var en självklar koppling mellan liften och ämnet för dagen, varför man åkte upp i liften och vad det skulle illustrera?

Skolorna finner ett stort värde av att den lokala polisen kan ställa upp och närvara vid denna upplevelsedag

Många lärare uttryckte att programmet skulle kunna komprimeras, många ansåg att det var för långa väntetider.

Övriga idéer kring DDD

En del lärare önskar att det på TV var mer reklam från Vägverket som talar om trafiksäkerhet samt att det berättas mer vad varje liv kostar.

Många lärare efterfrågar mer idéer/material till lärarna att jobba vidare med.

4.2 Enkätundersökning

En för- och efterstudie gjordes som mätte elevernas inställning till trafiksäkerhet med speciellt fokus på rattonykterhet.

Den tredje enkäten delades ut som en utvärdering av själva upplevelsedagen.

De första 13 frågorna är lika i för- och efterstudien för att kunna jämföra elevens attityder och inställningar till alkohol i samband med trafik före och efter upplevelsedagen. De efterföljande frågorna i efterstudien är till stor del öppna för att se hur skolan arbetat med ämnet trafiksäkerhet under hösten och ett utrymme finns i enkäten för elevens egna reflektioner.

De öppna frågorna ger eleverna plats för att uttrycka vad som har varit positivt resp. negativt kring detta trafiksäkerhetsarbete.

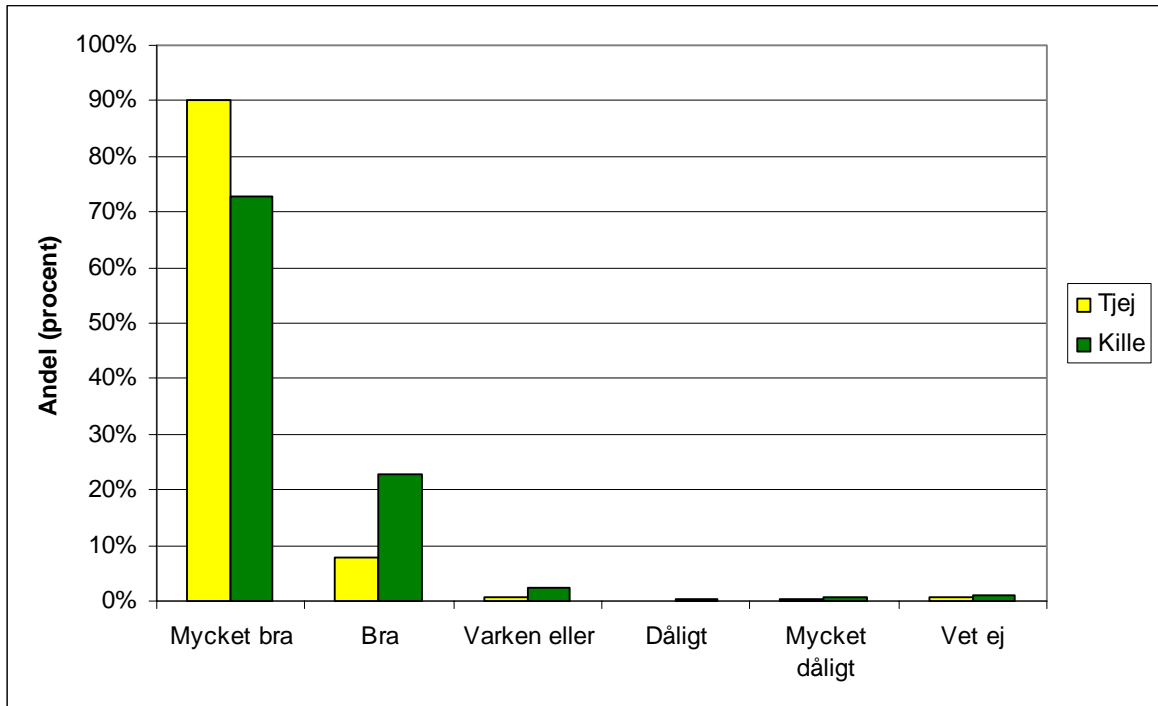
4.2.1 Enkät gällande upplevelsedagen

Under hösten 2004 har 100 elever per gymnasieskola i årskurs 2 i 16 gymnasieskolor i Östergötland fått genomgå en s.k. upplevelsedag. Denna dag syftade till att ge eleverna mer insikt och kunskap kring trafiksäkerhet och fokus läggs på ämnena rattonykterhet, bilbältesanvändning och hastighet.

I detta kapitel kommer resultaten från enkäten eleverna fick svara på dagen/dagarna efter upplevelsedagen.

Den första frågan handlade om vad eleverna tyckte om de olika stationerna? Denna fråga var uppdelad på de olika stationerna och eleverna fick fylla i för varje station ett omdöme mellan mycket bra till mycket dåligt samt vet ej som ett alternativ.

Här redovisas föreläsningen av en anhörig till trafikoffer:

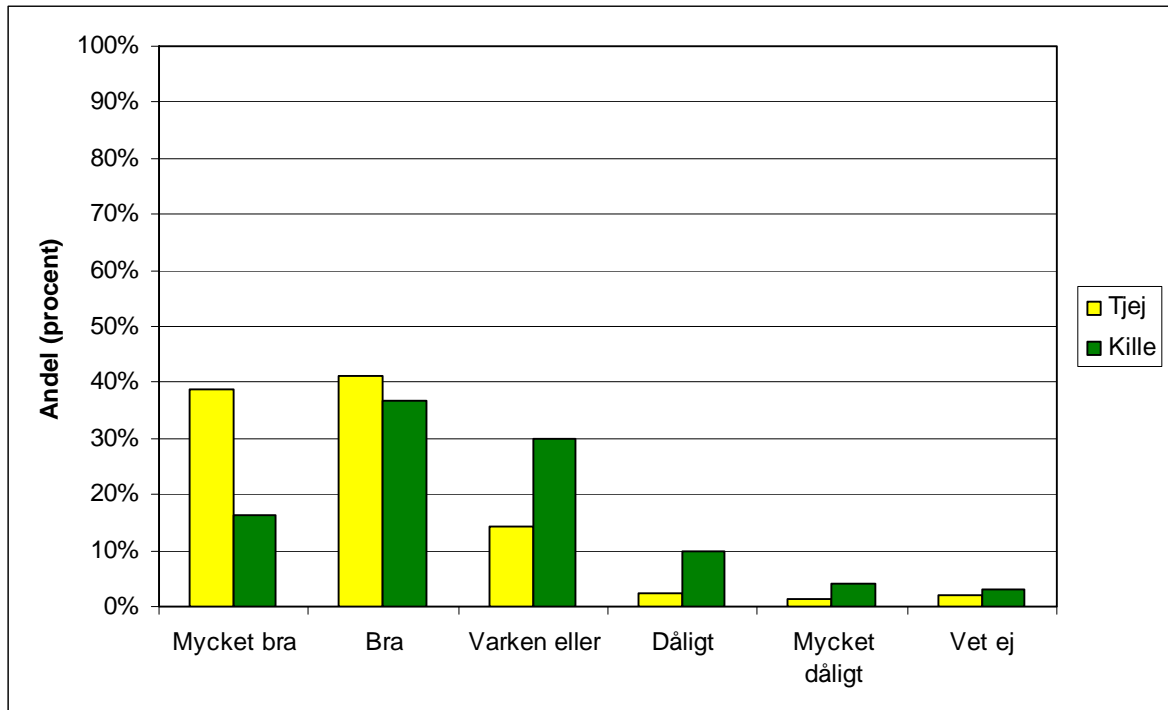
Figur 1 Elevernas åsikter om föreläsningen av en anhörig till trafikoffer, n=965.

Eleverna gav ett mycket högt betyg till Björn Söderströms föreläsning, det kan vi utläsa av ovanstående figur där 90 % av tjejerna tyckte han var mycket bra och drygt 70 % av pojkarna. Vidare i enkäten fanns det en fråga (7a) där eleverna fick skriva "Vad var det bästa med upplevelsedagen?" och där har 152 st. elever av 1 079 svar skrivit att föreläsningen med Björn var det bästa. Några citat från enkäten är;

- "Föreläsningen, den var mycket rörande. Den fångade alla"
- "Jättebra föreläsning! Björn var jätteduktig!"
- "Föreläsningen från en anhörig"
- "Föreläsningen, det påverkade mest. Jag tänkte efter en hel del"
- "Att en som hade förlorat sin son kom och berätta hur de var för det fick en och tänka till"
- "Föreläsningen. Han måste ha varit en stark man som river upp sina sår för att lära oss"
- "Föreläsningen av en anhörig till ett trafikoffer var mycket berörande och jag tog åt mig det starkt"
- "Att man verkligen fick se vad som kan hända. Ett stort tack till Björn Söderström, jag grät".

Efter föreläsningen var det ljusständning och eleverna får själva tända varsitt ljus som delas ut till dem av lärare. Detta för att symbolisera det ung. antal ungdomar mellan 15–24 år som omkommer i trafiken under ett år.

Här redovisas ljusständningen:

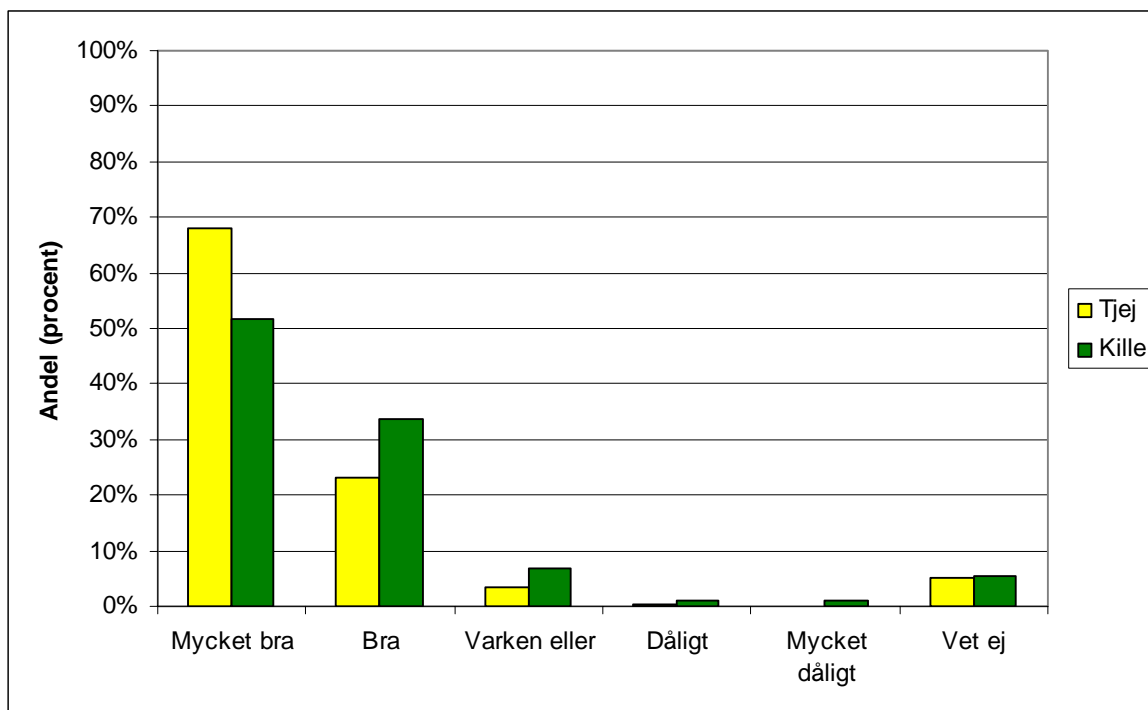

Figur 2 Elevernas åsikt om *ljusständningen*, $n=955$.

Ljusständningen visar på en rätt stor skillnad mellan vad killar och tjejer tycker. Denna station var stilla och en lokal präst pratade om känslor kring att förlora en familjemedlem, en vän eller någon som står en nära. Detta berör tjejer mer än killar eftersom tjejerna till betydligt större del har svarat att de tyckte ljusständningen var mycket bra eller bra, hela 70 % tyckte detta medan andelen för killarna på mycket bra var 15 % men dock tyckte drygt 35 % att det var bra.

För att gå vidare till de olika stationerna under upplevelsedagen så är det att volta med bilen som står för nästa stora attraktion. Många elever uttrycker i enkäten att volta med bilen, ”det var kul” och även att det var bra att få lära sig hur man tar sig ut ur bilen.

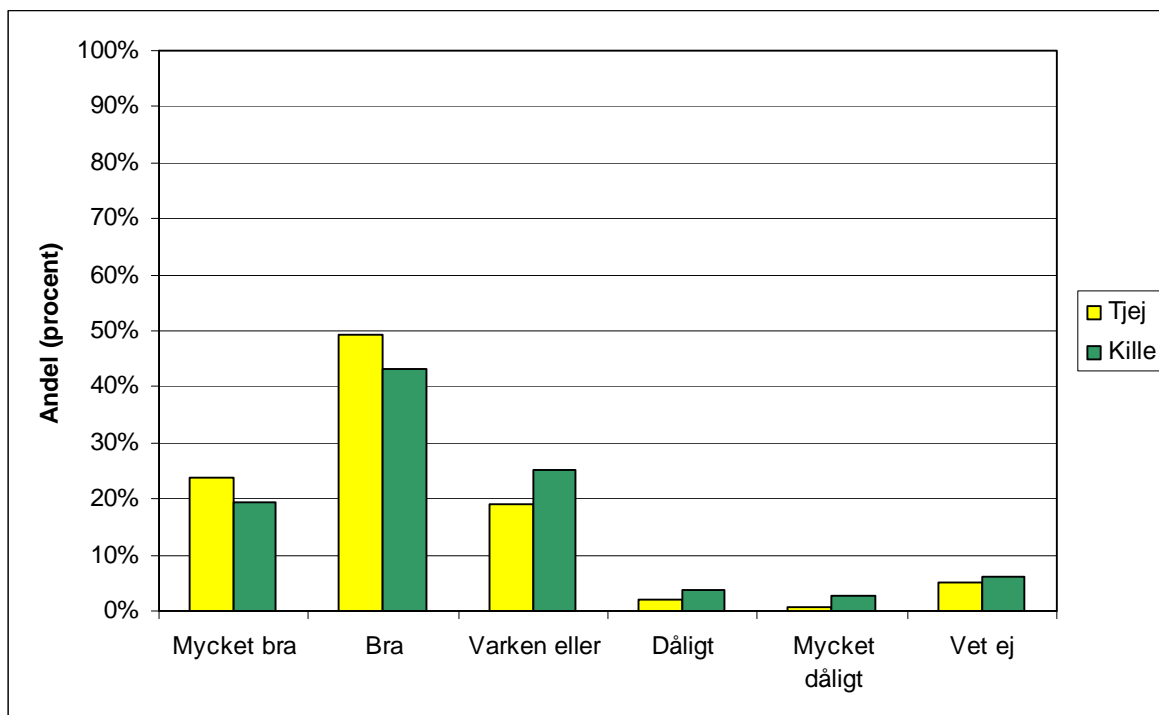
Nedan redovisas om åsikterna kring att volta med bilen:

Figur 3 Elevernas åsikter om att *Volta med bil*, $n=957$.

Att volta med bilen var något som många fann vara mycket bra, hela 68 % av tjejerna och drygt 50 % av killarna instämmer med detta. Våldigt få som tyckte den här stationen var dålig.

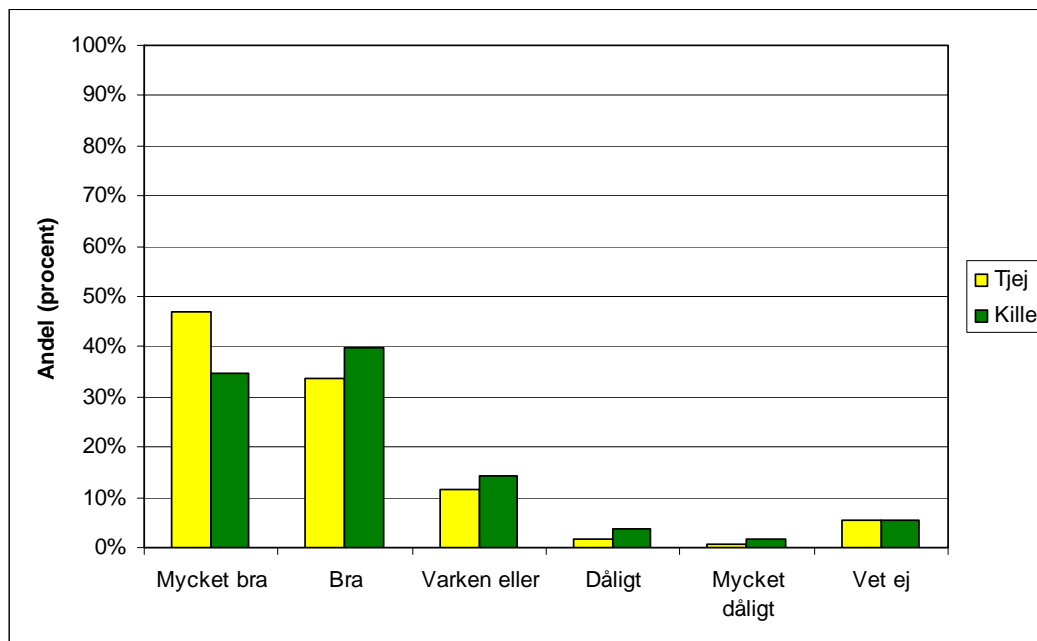
Här nedan redovisas elevernas åsikter kring att krocka i 7 km/h:

Figur 4 Elevernas åsikter om *att Krocka i 7 km/h*, n=958.

Vid den här stationen är det bara drygt 20 % av tjejerna som tyckte att den var mycket bra och knappt 20 % av pojkarna, men om man inkluderar bra så uppgår totalen av mycket bra och bra för tjejerna till över 70 %. Killarna ligger då lite lägre med ungefär 60 %.

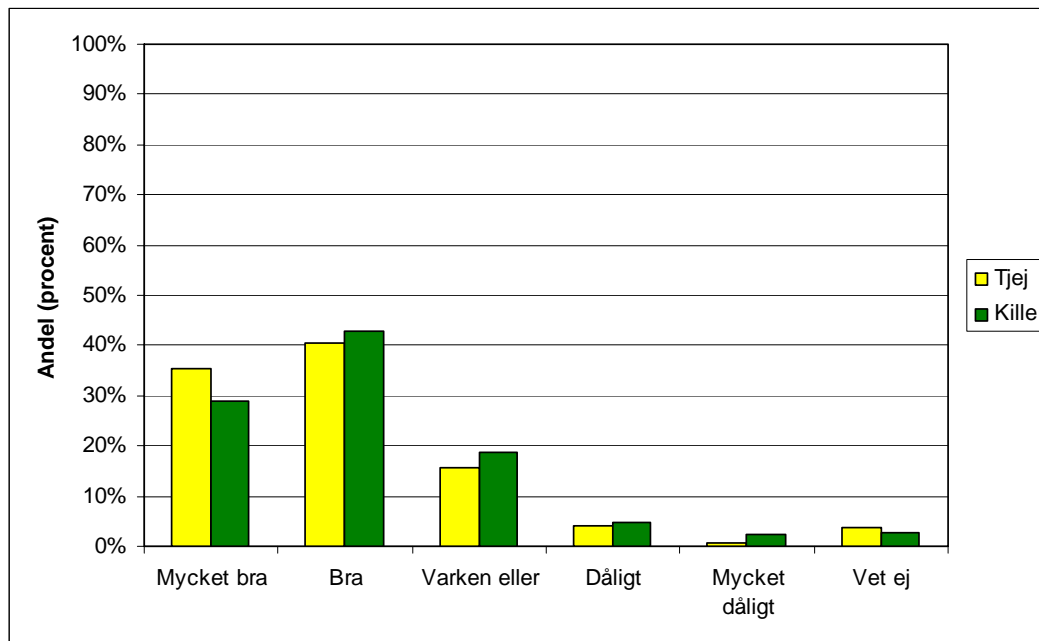
Här nedan redovisas elevernas åsikter kring liften:

Figur 5 Elevernas åsikter om *Liften*, n=958.

Elevernas åsikter om att åka lift har en betoning på mycket bra för tjejerna, knappt 50 %, medan av killarna tycker ungefär 35 % att det var mycket bra. Killarna är i majoritet i bra stapeln när nästan 40 % tyckte det var bra medan tjejerna ligger på dryga 30 %.

Här nedan redovisas elevernas åsikter om den krockade BMW:n;

Figur 6 Elevernas åsikter om den *Krockade BMW:n*, n=958.

Den här stationen fick mindre av mycket bra än bra; sammanslaget tyckte 75 % av tjejerna att den var bra eller mycket bra. Killarna ligger på lite mindre, ungefär 70 %. Vid den här stationen är det många som tycker att CD:n som spelas upp här är riktigt otäck speciellt då CD:n är inspelad i ”jag” form.

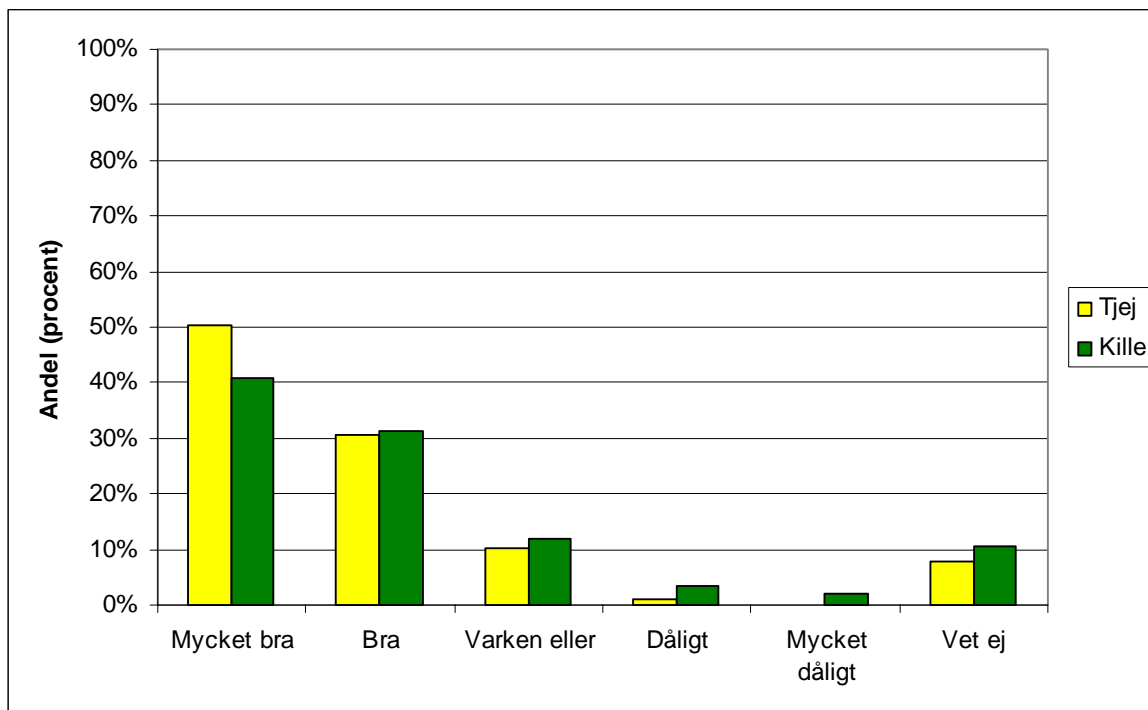
Kommentarerna kring den här stationen är bl.a:

”Bandet under den krockade BMW:n var jättebra, gav en tankeställare”

”Det mest lärorika var den krockade BMW:n”, ”BMW:n med bandet”.

I nedanstående diagram går det att se vad eleverna ansåg om teatern. I enkäterna skriver en del elever (som man förstår har skolkat från teatern) att teatern skulle marknadsföras bättre.

Här nedan redovisas åsikterna kring Forumteatern:

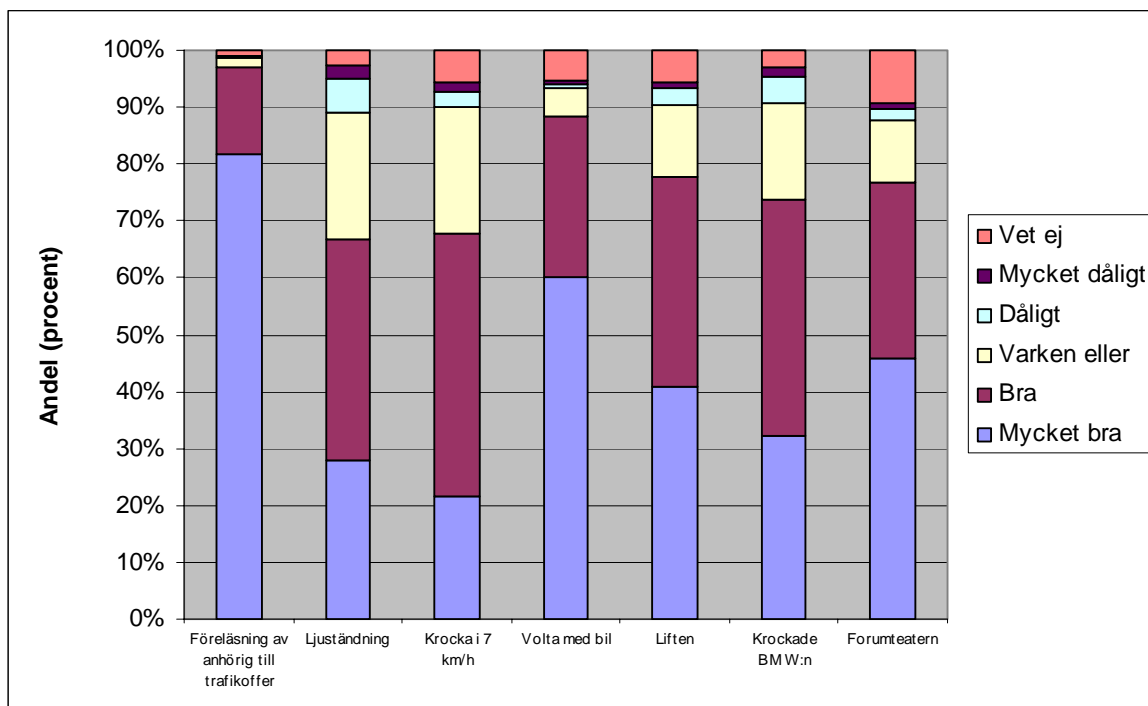

Figur 7 Elevernas åsikter om **Forumteatern**, $n=941$.

Forumteatern, som avslutar dagen, tycker hela 50 % av tjejerna är mycket bra och 30 % tycker den är bra. Av killarna har 40 % tyckt den var mycket bra och lite över 30 % att den var bra.

Eller som någon av eleverna har uttryckt sig: "Forumteatern var roligast fast det man tog mest åt sig av var föreläsningen" för att symbolisera skillnaden mellan det "allvarliga" och det "roliga". Båda dessa inslag har dock samma underton i sina budskap; att inte köra onykter och inte åka med en onykter förare.

Här nedan redovisas alla stationer på upplevelsedagen sammanslaget:

Figur 8 Elevernas åsikter totalt sammanslaget killar/tjejer om upplevelsedagen och vilket som var intressantast, n=941.

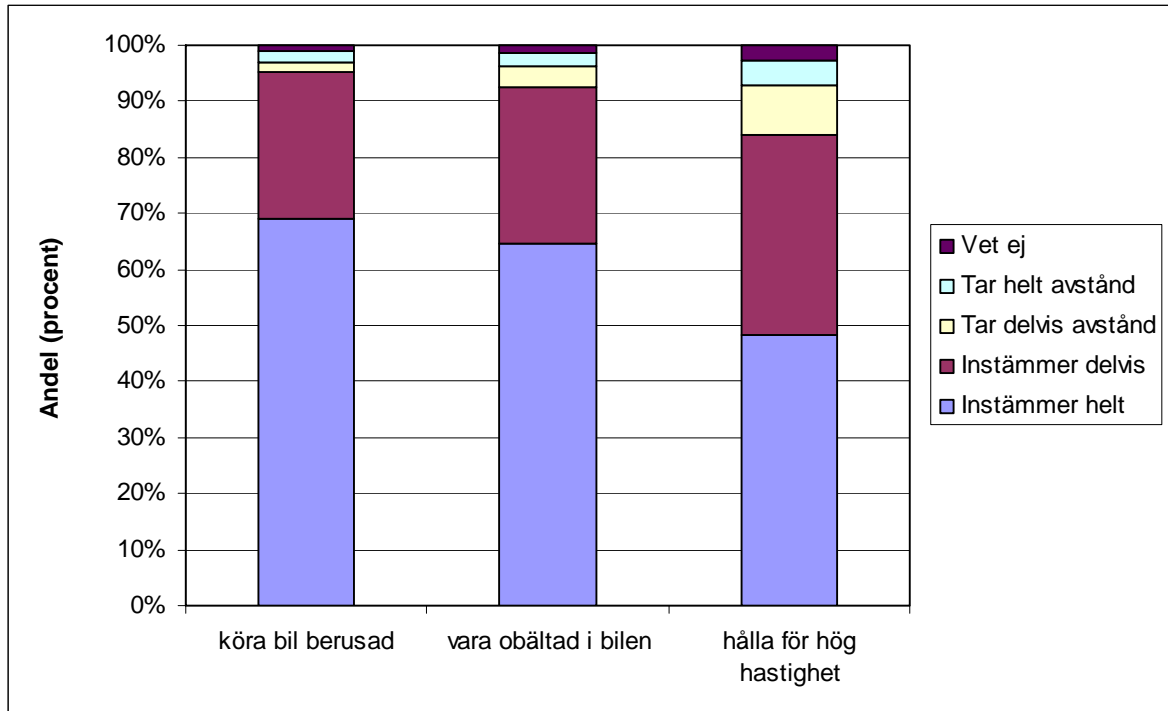
Här sammanfattas upplevelsedagen som visar att de allra flesta elever är mycket nöjda med dagen. Andelen som tycker att det har varit dåligt eller mycket dåligt är mycket liten. Minst 65 % av eleverna har bedömt de olika momenten som bra eller mycket bra. Föreläsningen dominerar med nästan 100 %, runt 98 % som tyckte att den är mycket bra eller bra som högsta betyg.

Man ser också att ljuständningen som enligt lärarna uppfattades som lite svårt för eleverna att greppa om eller att en del elever tyckte att den var löjlig uppfattades av 67 % som bra eller mycket bra. Enligt lärarna är det svårt för eleverna att ta till sig ljuständningen, men denna figur visar att den berörde starkt.

Vidare redovisas tre insiktsfrågor som eleverna fick ta ställning till, dessa finns med i enkäten efter upplevelsedagen samt i efterstudien. Under följande påståenden från upplevelsedagen ska eleverna i denna fråga ta ställning till om upplevelsedagen innebar:

- att jag ökat min insikt i riskerna med att köra bil berusad
- att jag ökat min insikt i riskerna med att vara obältad i bilen
- att jag ökat insikt med att hålla för hög hastighet.

Det resulterade i dessa svar som visas i figuren nedan.

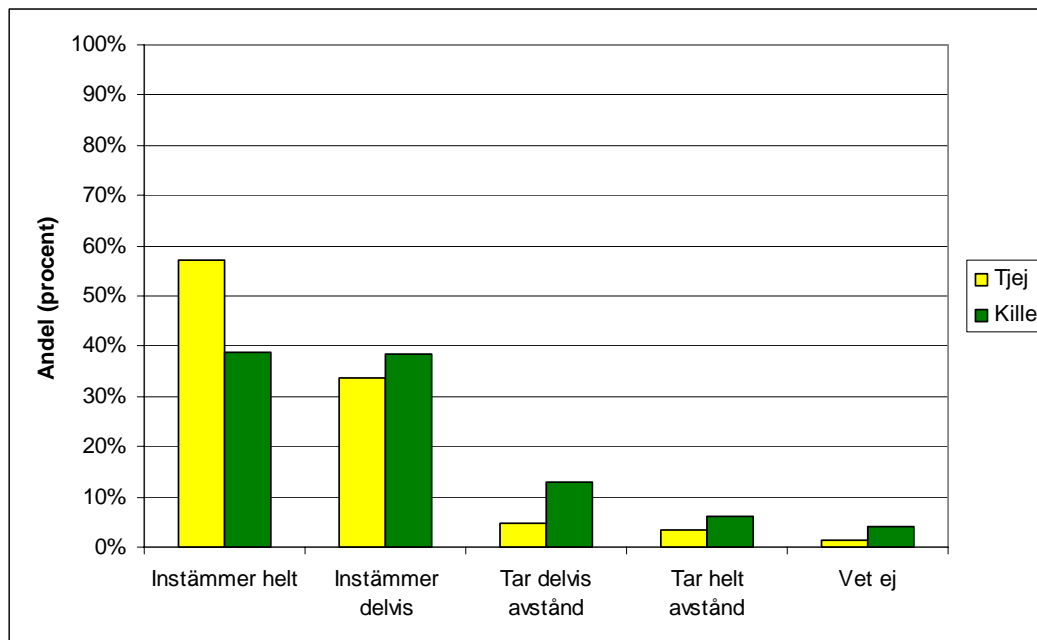

Figur 9 Elevernas åsikter direkt efter upplevelsedagen *sammanslaget killar/tjejer om att ha ökat sin insikt i de tre påståenden*, n=960.

Figuren ovan visar att hela 95 % av eleverna instämmer helt eller delvis med att upplevelsedagen ökat deras insikt om riskerna med att köra bil berusad och nästan lika många att inte åka obältad i bilen direkt efter upplevelsedagen. Insikten om risken med vid att hålla för hög hastighet är inte lika stor som att köra bil berusad eller att vara obältad i bilen. Den ligger på 83 % som instämmer helt eller delvis med det påståendet.

Här nedan i figuren redovisas uppdelningen av tjejer och killar i frågan om vad upplevelsedagen innebar:

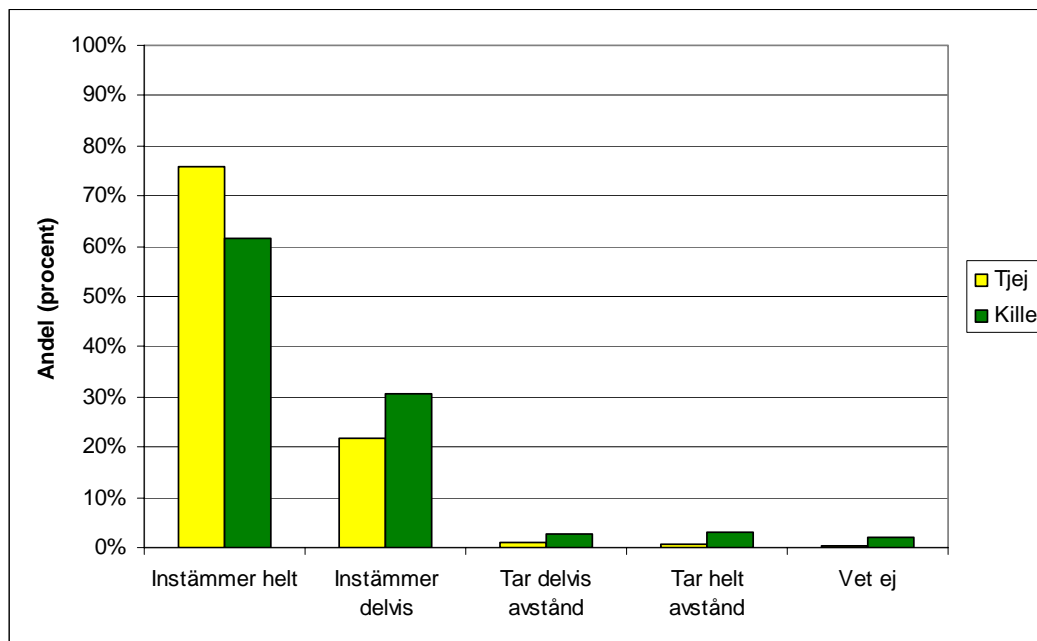
- att jag har ökat min insikt i riskerna med att hålla för hög hastighet.

Figur 10 Elevernas åsikter vid bedömningen om ökad insikt med att hålla för hög hastighet, n=955.

Tjejerna dominerar med knappa 60 % som instämmer helt och omkring 34 % som instämmer delvis i påståendet. Killarna ligger jämnt mellan instämmer helt och instämmer delvis på resp. knappa 40 %, totalt dock 80 %.

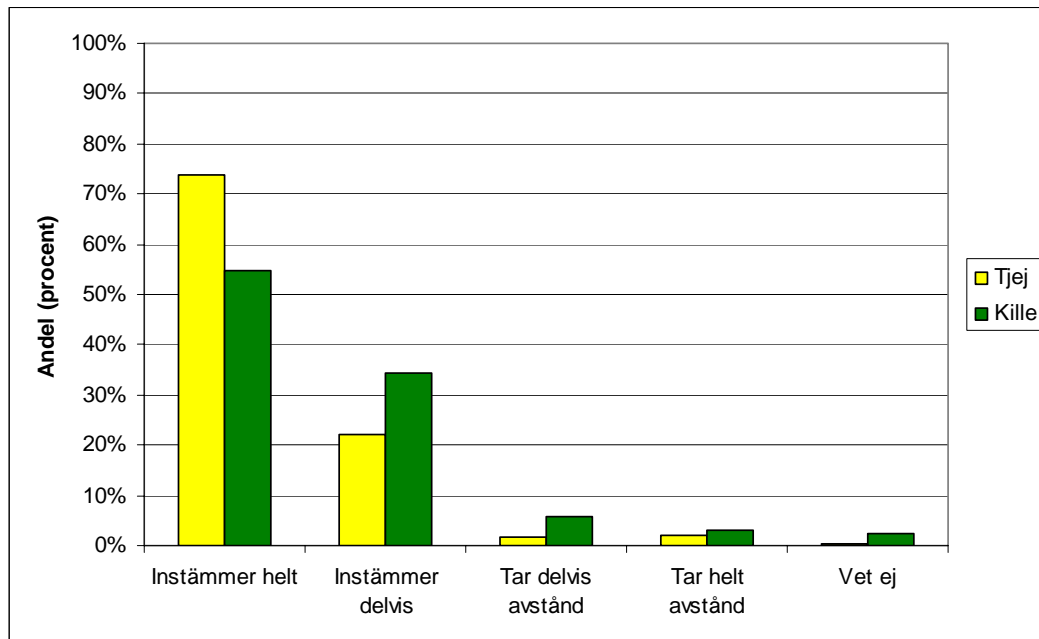
När det gäller insikten om att köra bil berusad ser det lite annorlunda ut:

Figur 11 Elevernas åsikt vid bedömning om ökad insikt i riskerna med att köra bil berusad, n=965.

Vid denna fråga som var om upplevelsedagen innebar: ökad insikt om risken med att köra bil berusad så kan det utläsas att det är en betydligt större andel som instämmer helt än tar avstånd. Här instämmer tjejerna helt med hela 75 % och killarna ligger på dryga 60 %. Det är väldigt få som tar delvis avstånd eller tar helt avstånd.

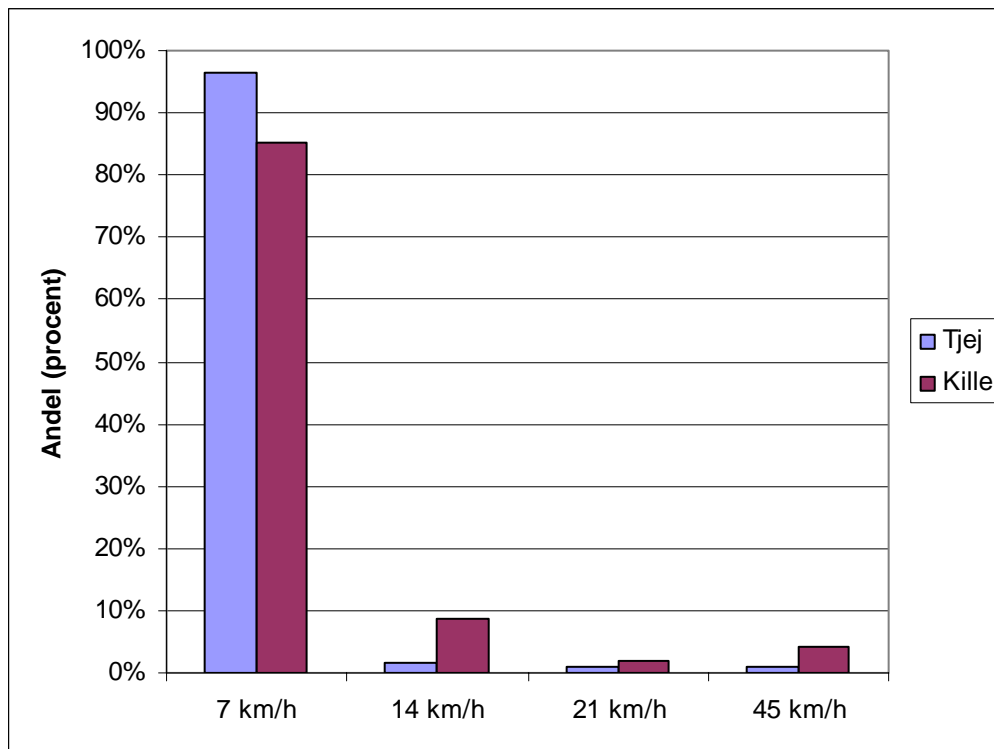
Insikten om att vara obältad i bilen ligger på nästan samma höga nivå som att köra bil berusad. Resultaten redovisas i figuren nedan.

Figur 12 Elevernas åsikt vid bedömning om ökad insikt att vara obältad i bilen, $n=961$.

Vid påståendet om upplevelsedagen innebar: ökad insikt om risken med att vara obältad i bilen dominerar även här tjejerna med att drygt 90 % instämmer helt eller delvis med påståendet och drygt 85 % av pojkarna. Väldigt få tar delvis eller helt avstånd om risken med att vara obältad.

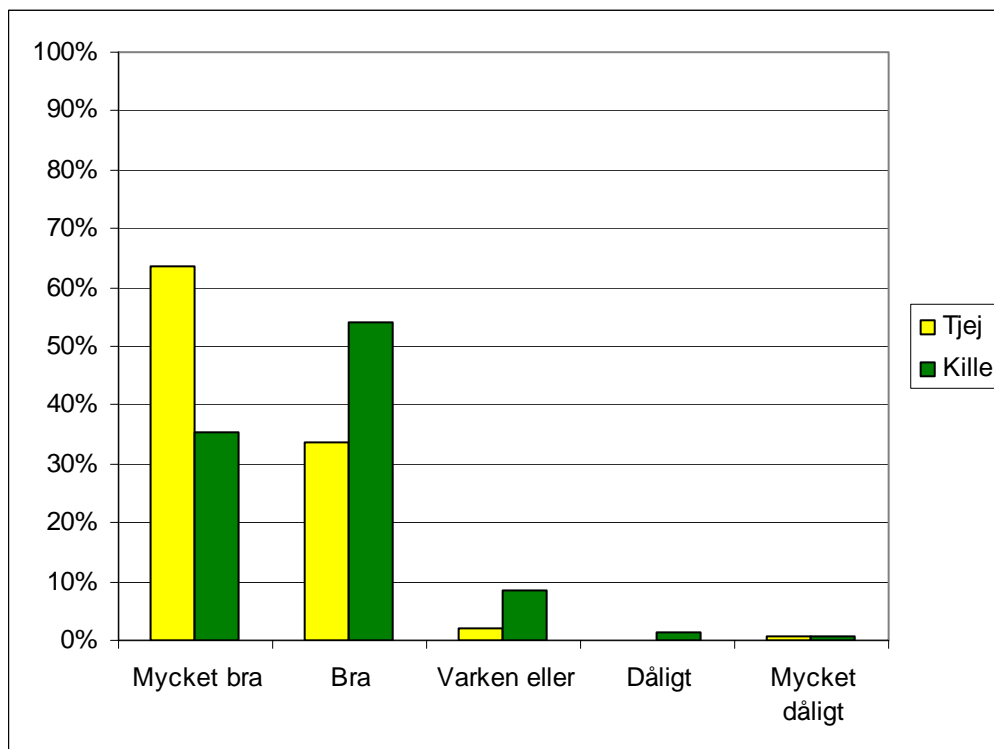
Det är även en ren kunskapsfråga med i enkäten från upplevelsedagen som även finns med i för- och efterstudien. I denna figur visas hur eleverna har svarat ”I vilken hastighet kan du ta emot dig med händerna, när du krockar med en bil?”

Figur 13 Elevernas kunskap kring vid vilken hastighet man kan ta emot sig med händerna vid krock med bil, $n=943$.

Av denna figur kan det utläsas att eleverna fått med sig kunskapen om att vid 7 km/h kan man ta emot sig med händerna, detta visas vid krocksläden på upplevelsedagen. Den speciella stationen har inte fått det bästa betyget men ändå har mycket av det budskapet den förmedlade gått in hos eleverna, främst tjejerna med drygt 95 %. Stationen med att krocka i 7 km/h uppvisar lägst siffra av eleverna, trots detta är det många elever som tagit till sig budskapet vid denna station. Detta utläses i nästa figur (14) där man ser att många har på frågan i enkäten efter upplevelsedagen ”Om i vilken hastighet du kan ta emot dig med händerna?” svarat rätt.

Vidare så frågas det om helhetsintrycket av upplevelsedagen och resultatet visas i följande figur.

Figur 14 Elevernas åsikt om helhetsintrycket av upplevelsedagen. $n=957$; tjejer=491, killar=466.

Sammanfattningsvis fortsätter tjejerna även här att stå för den största andelen, 63 % tyckte dagen var mycket bra och 33 % upplevde den som bra. Av killarna kan man utläsa lite mindre av mycket bra, men 35 % tyckte dock det var mycket bra och över 50 % att det var bra.

Därefter följer två öppna frågor utan svarsalternativ i enkäten och eleverna har verkligen engagerat sig och skrivit vad de tyckte och tänkte.

En av frågorna som ställdes var; "Vad var det bästa med upplevelsedagen? I denna fråga finns det många variationer av svar där bl.a. hela konceptet av upplevelsedagen kommer upp. Här redovisas några av de svaren:

- "allt var bra"
- "riktiga upplevelser, gripande föreläsning"
- "hela konceptet tycker jag var bra. Kan inte peta ut en enskild grej. Allt var bra"
- "att det blandades praktik och teori"
- "alltihop, bra variation, så att man får en insikt i hur det kan gå ifall man kör berusad"
- "att de hade olika aktiviteter, så att man kunde testa på själv hur det var. Man tänkte verkligen till!"
- "Man fick en annan bild av rattfylleri. Det vart mer verkligt"
- "Stämningen, ingen tog något på skämt".

Den andra frågan eleverna fick fylla i löd så här:

”Vad tycker du är det viktigaste att förbättra, när det gäller upplevelsedagen?”

Här har det också kommit mycket bra synpunkter på förbättringar från eleverna. Här följer några av de exempel eleverna skrivit;

- ”Bättre närvarokontroll”
- ”Kortare program”
- ”Mer information om alkoholens påverkan”
- ”Bättre organiserat/mindre väntetider”
- ”Fler föreläsningar”
- ”För mycket dötid”
- ”Mer aktiviteter”.

Det känns positivt att eleverna engagerar sig i frågorna och på det stora hela tycker de att det var en bra och informativ dag.

4.2.2 Framtida arbete

Vad som kan göras bättre runt upplevelsedagen är att ha mer information rörande alkoholens påverkan då det i stort inte var någon ren information kring detta. Björns föreläsning bidrar säkert till att den här insikten är hög, för förvånansvärt många har trots den här uteblivna informationen ökat sin insikt om att köra bil berusad.

Förbättringsåtgärder:

- se till att det finns tak över stationerna
- se till att det är en utsedd person från början som pratar vid den krockade BMW:n
- enklare och tydligare enkät, mindre svarsalternativ
- försöka ha samma grupp av aktörer som medverkar på de olika skolorna i DDD för att få samma innehåll i upplevelsedagarna.

4.2.3 Intervju med aktörerna

De inblandade aktörerna; FMK, M, Trafiksäkerhetsgruppen och Ulfab i Linköping har fått delge sina kommentarer kring upplevelsedagarna för att kunna göra ett bättre genomförande för kommande år. Polisen var en av aktörerna men de har tyvärr inte intervjuats.

Alla aktörer är oerhört positiva till dessa dagar och till ungdomarna.

Aktörerna kom med följande tips till kommande år:

- att samla en kompetensgrupp som man presenterar målgruppen för och vad varje station skall innehålla
- det är bra om varje skola får samma information från de olika stationerna
- det är också bra att de som kommer till skolorna har träffats och vet vem som är vid vilken station
- det har också kommit önskemål om att de som har stationerna och ansvariga från skolan på något sätt har något igenkännande märke såsom keps, jacka eller dylikt så att man lätt vet vem man ska vända sig till

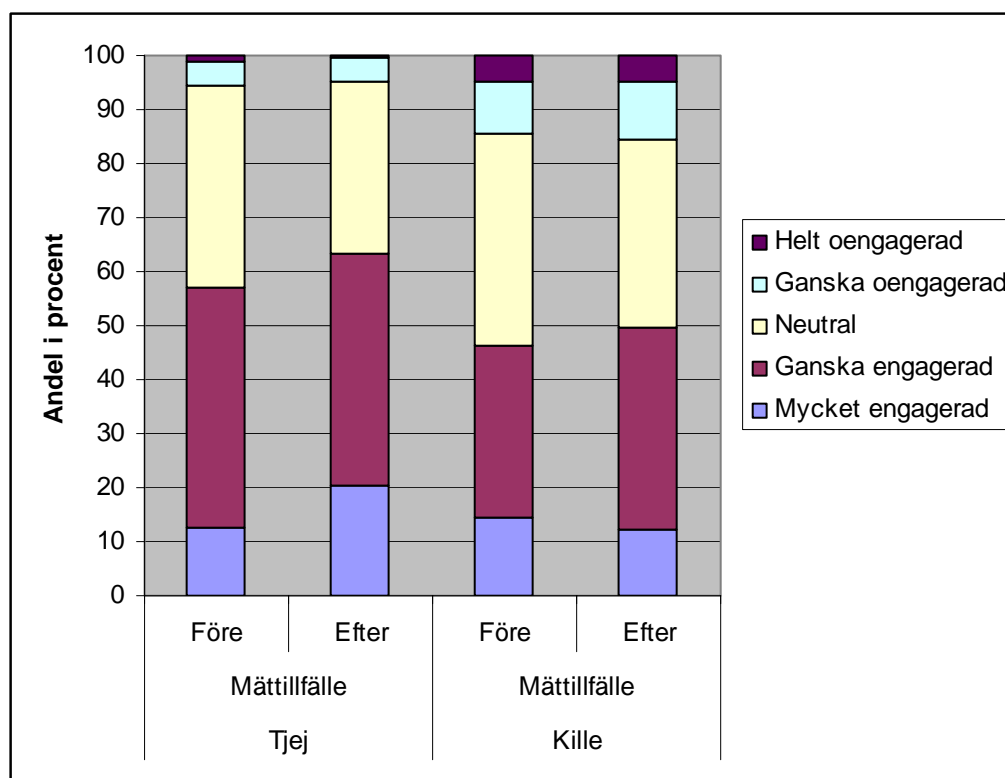
- ytterligare önskemål är att innan upplevelsedagen skall börja vore det bra om alla inblandade parter kunde träffas 5 min. för att få lite hålltider som lunch, få träffa den ansvarige på skolan, veta vart man ska hämta vissa saker som t.ex. kablar o.d.

Året som gått har det varit lite upprepningar mellan stationerna då de som har pratat inte har synkat ihop sig, detta kan förbättras.

4.2.4 För- och efterstudie

Förstudien avser att mäta elevens attityder och inställningar till alkohol i samband med trafik innan någon information har getts till eleverna. En jämförelse av för/efterstudien redovisas i detta kapitel. Efterstudien, som delades ut 3 månader efter förstudien avsåg att se om den kunde uppvisa några förändringar.

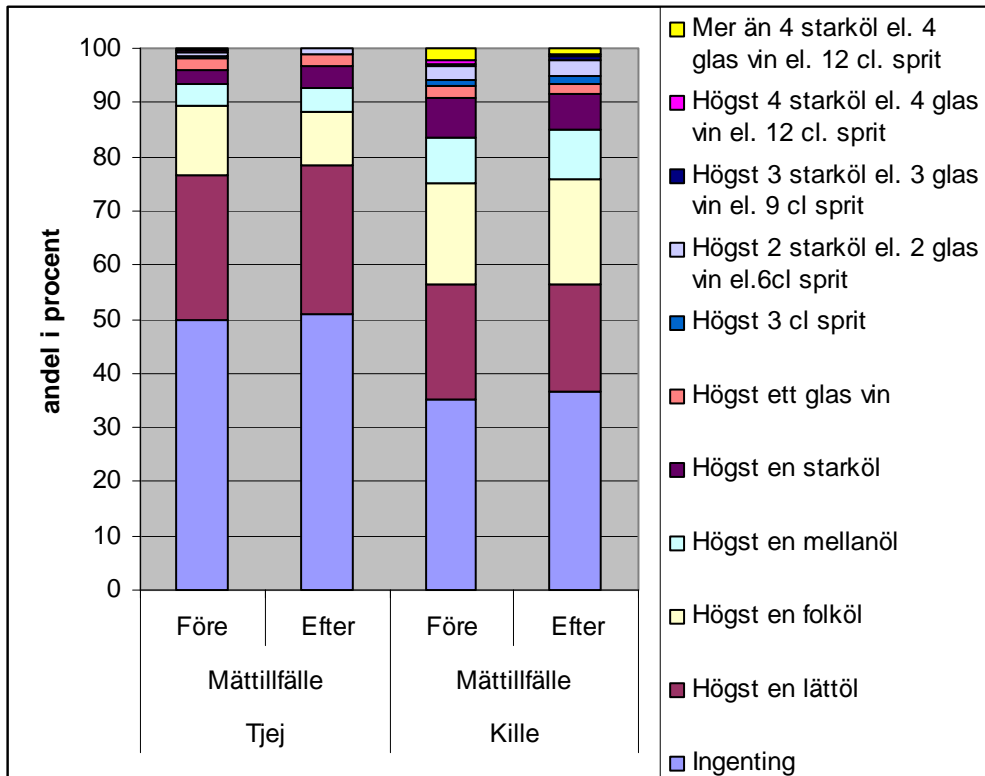
För att ta reda på engagemanget av eleverna i ämnet trafiksäkerhet ställdes frågan "Hur mycket eller lite bryr du dig om trafiksäkerhetsfrågor (ex. trafiknykterhet, bältesanvändning och hastighetsfrågor)?"

Figur 15 Elevernas engagemang i trafiksäkerhetsfrågor.

Figuren ovan visar att engagemanget i trafiksäkerhetsfrågor höjts något jämfört med förstudien. Bland tjejerna är det 58 % som är mycket eller ganska engagerade. De killar som innan upplevelsedagen var mycket engagerade har minskat i antal men om man slår ihop ganska/mycket engagerad så har det sammanlagt ökat.

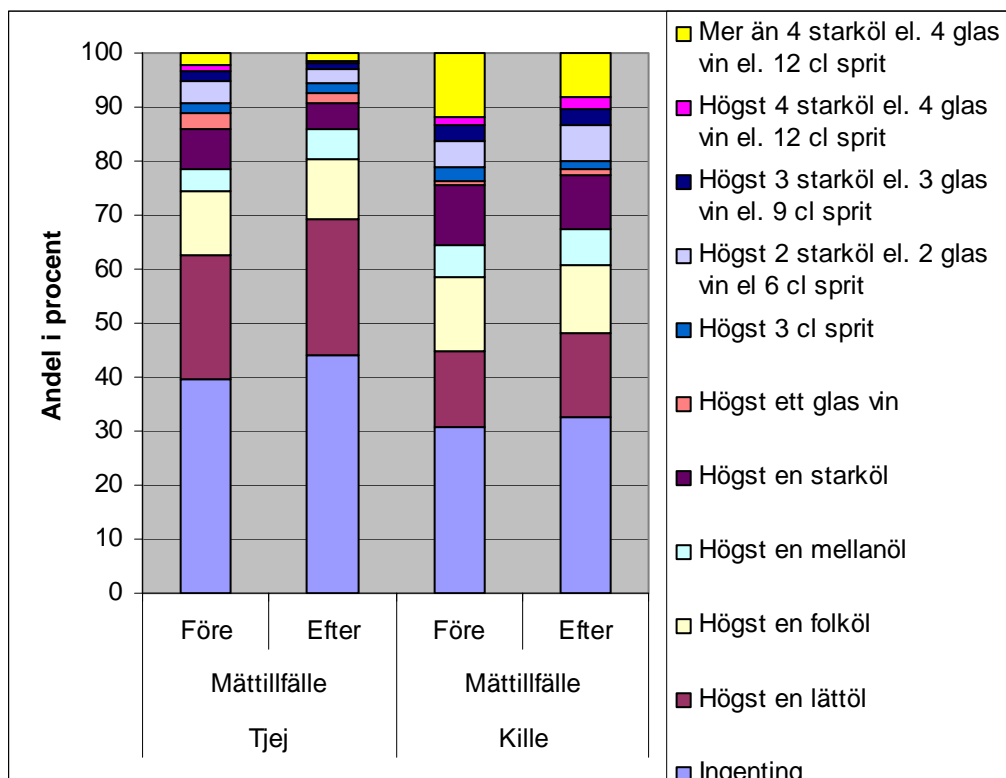
Vidare frågades om ” Hur mycket kan du tänka dig att dricka om du ska köra bil en timma senare?” Frågan besvarades av 820 st. killar vid förstudien men bara 513 st. vid efterstudien. Tjejerna har inte lika stort bortfall i efterstudien utan skillnaden är 607 st. i för- och 474 st. i efterstudien.

Figur 16 Elevernas åsikter på ”hur mycket kan du tänka dig att dricka om du ska köra bil en timma senare?”

Denna figur visar att det är en högre andel av tjejer som inte skulle dricka någonting, denna siffra håller i sig till efterstudien, detsamma gäller nästan för pojkarna, dock att dessa har en lägre nivå på att dricka ingenting. I efterstudien ses en liten ökning av både tjejer och killar som har fyllt i ”ingenting”.

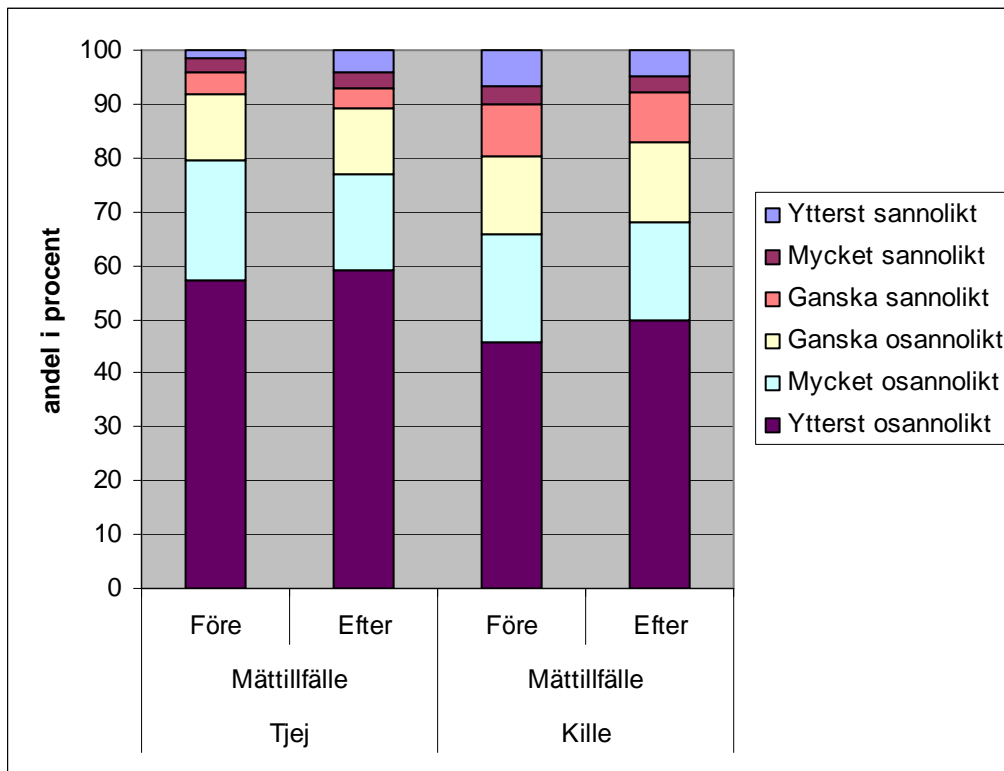
Denna fråga lyder; ” Hur mycket kan du tänka dig att dricka om du ska köra moped en timma senare?

Figur 17 Elevernas åsikter på ”hur mycket kan du tänka dig att dricka om du ska köra moped en timma senare?”

Här kan ses en skillnad mellan för- och efterstudien i att både tjejerna och killarna har ökat sin medvetenhet, om än lite, i en förskjutning att dricka ”ingenting”. En hög andel har från början insikten om att inte dricka någonting innan man kör, hela 40 % av tjejerna och om man lägger till ”högst en lättöl” blir det dryga 60 %. Detta har ökat till efterstudien till knappt 70 %. Killarna har en mindre insikt från början och ligger på 30 % och lägger man till ”högst en lättöl” når vi upp till knappt 45 % i förstudien och knappt 50 % i efterstudien.

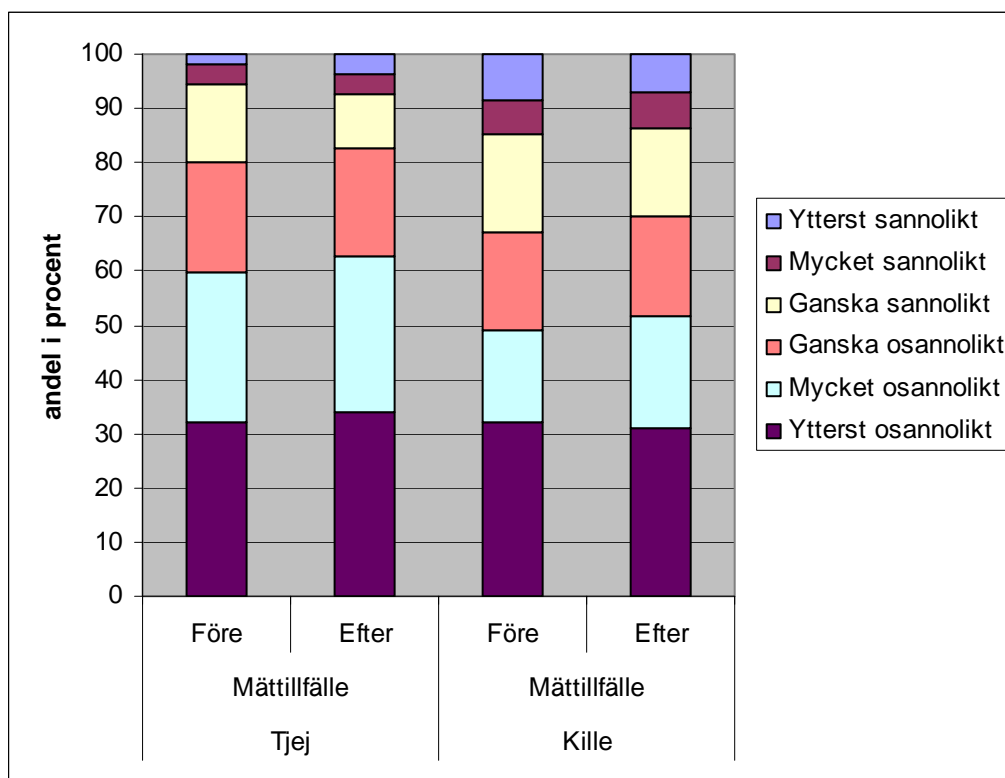
I figuren nedan är frågan till ungdomarna ”Hur sannolikt är det att du under de närmaste tre åren, åtminstone någon gång kommer att köra med otillåten alkoholhalt (dvs. mer än 0,2 promille)?

Figur 18 Elevernas åsikter om att köra med otillåten alkoholhalt inom de närmaste tre åren.

Här ses en liten skillnad hos killarna som har ökat sin andel med ytterst osannolikt i efterstudien. Tjejerna har också ökat sin andel i ytterst osannolikt men däremot har ytterst sannolikt också ökat, tolkningen i detta kan vara om frågan har varit dåligt formulerad.

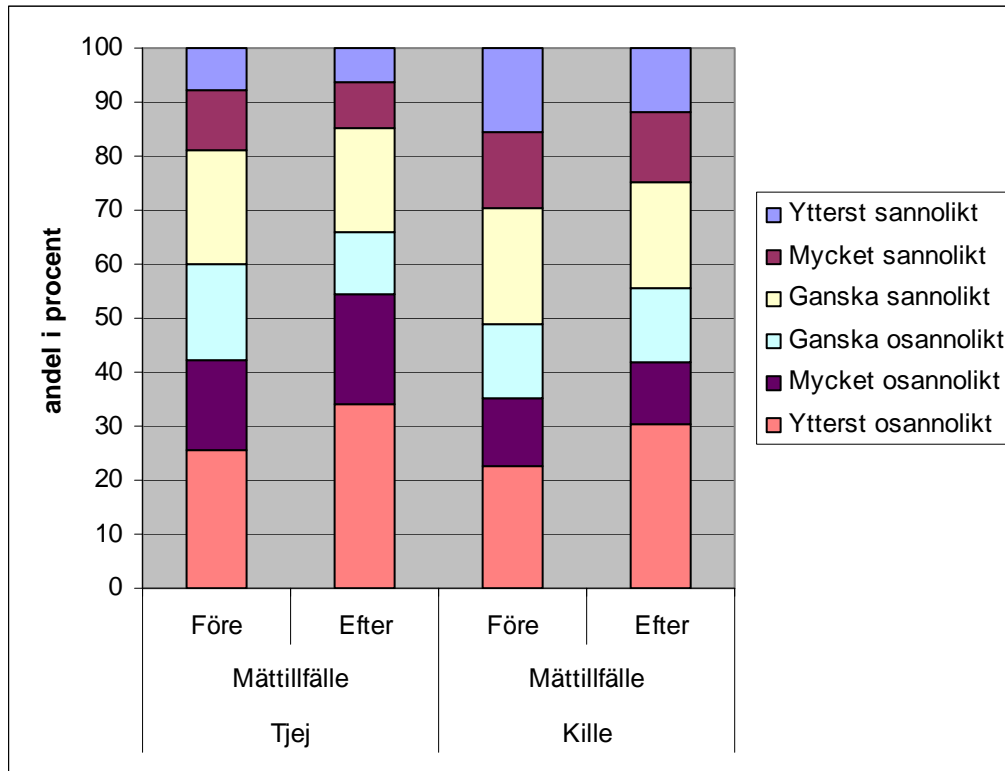
I figuren nedan kan utläsas hur ungdomarna ser på frågan ”Hur sannolikt är det att du under de närmaste tre åren, åtminstone någon gång kommer att köra efter att ha druckit alkohol, men då du tror att du är under den tillåtna gränsen?”

Figur 19 Elevernas åsikter om att köra med otillåten alkoholhalt inom de närmaste tre åren men tror att de är under den tillåtna gränsen.

Tjejerna har i denna fråga en lätt förskjutning mellan för- och efterstudie i deras åsikt om att köra efter att ha druckit alkohol men trots sig vara inom gränsen. Killarna däremot har den mesta förskjutningen på mycket osannolikt vilket totalt ger en liten förskjutning även hos dem. Glädjande har gruppen ytterst sannolikt minskat mest.

Denna fråga som illustreras i figuren nedan löd; "Föreställ dig att du är på en fest tillsammans med en kompis. Kompisen har bil, men har blivit ordentligt berusad. Du är betydligt mindre berusad, men har ändå kommit över de 0,2 promille. Kompisen vill ha hem bilen och tänker köra själv. Hur sannolikt är det att du erbjuder dig att köra istället?"

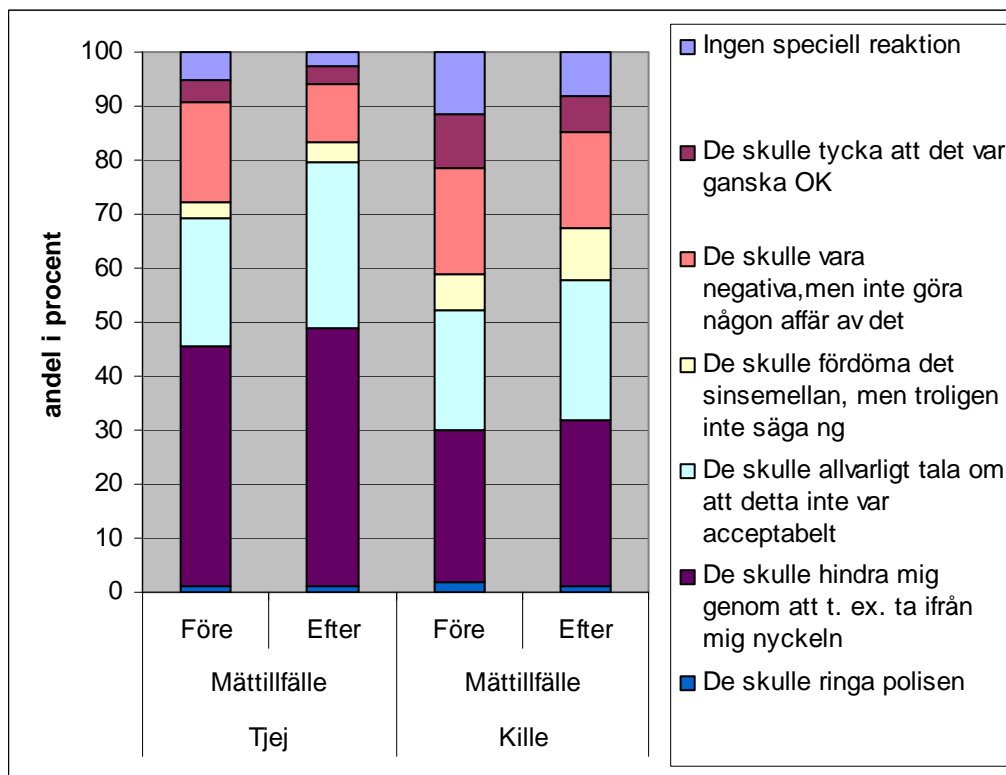

Figur 20 Elevernas åsikter om att köra med otillåten alkoholhalt istället för att kompisen kör.

Här kan ses att efter upplevelsedagen har både tjejerna och killarna ökat sitt medvetande i kategorierna ytterst och mycket osannolikt. Tjejerna har ökat från drygt 40 % till 55 %, killarna från 35 % till drygt 40 %.

Vidare så berör frågan hur man tror att kompisar ska reagera, frågan lyder:

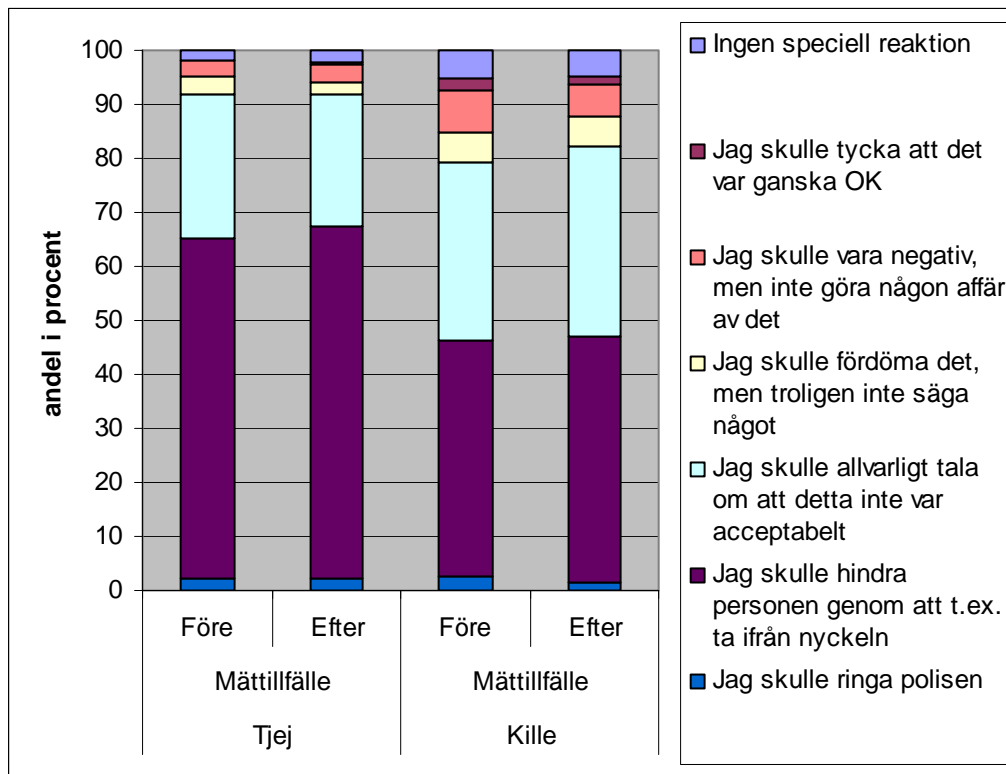
”Föreställ dig att du är på en fest tillsammans med kompisar. Du har druckit alkohol så att du förmodligen överskridit tillåten gräns men du känner dig inte särskilt berusad. Du bestämmer dig för att köra hem. Hur tror du att dina kompisar skulle reagera?”

Figur 21 Elevernas åsikter om ”Hur tror du att kompiserna skulle reagera om du bestämmer dig för att köra berusad?”

Här ses en skillnad på för- och efterstudien, som i övriga figurer så är det tjejerna som står för den största skillnaden. I 80 % av fallen gällande tjejerna i efterstudien tror de att kompiserna skulle reagera genom att antingen ”hindra mig, genom att t.ex. ta ifrån nyckeln eller allvarligt tala om att detta inte var acceptabelt”, vilket kan jämföras med 69 % i förstudien. Killarna har också ökat sin tro på hur kompiserna skulle reagera med i förstudien att 53 % skulle minst allvarligt tala om att detta inte var acceptabelt och i efterstudien har denna siffra ökat till 58 %.

Nästa fråga, handlar om "Föreställ dig att du är på en fest. Du har själv druckit men känner dig inte särskilt berusad. En av dina kompisar har druckit en hel del alkohol och tänker köra hem. Hur reagerar du själv?"

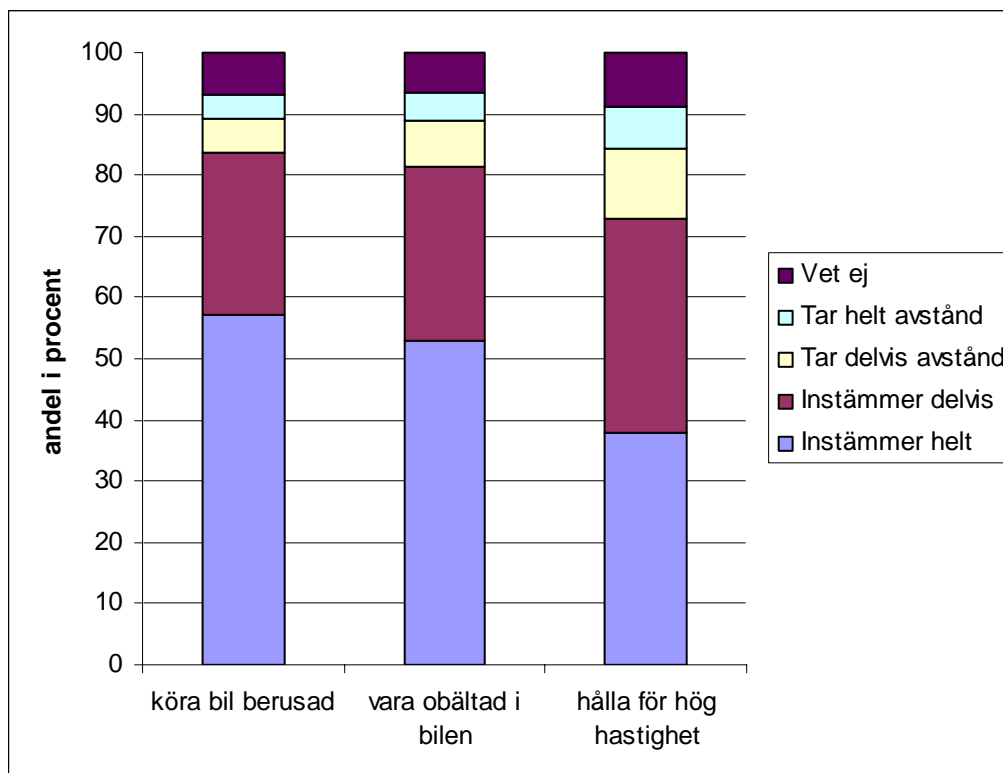

Figur 22 Elevernas åsikter om "Hur tror du att du skulle reagera om kompisen bestämmer sig för att köra berusad?"

I denna figur ser vi en starkare reaktion än den förra figuren, att man själv skulle reagera betydligt mer än hur man tror kompiserna skulle reagera. Det går även här att se en ökning mellan för- och efterstudien och hela 92 % av tjejerna skulle "i alla fall minst allvarligt tala om att detta inte var acceptabelt" och 68 % av dessa skulle "hindra personen", jämfört med förstudien där det var 65 %. Här kan ses att även killarna uppvisar höga siffror som att 82 % i efterstudien skulle som minst "allvarligt tala om att detta inte var acceptabelt", jämfört med 79 % i förstudien.

Denna figur tar upp om elevernas insikt kring riskerna att åka obältad, hålla för hög hastighet eller att köra bil berusad har förändrats från upplevelsedagen då samma fråga var i enkäten efter upplevelsedagen.

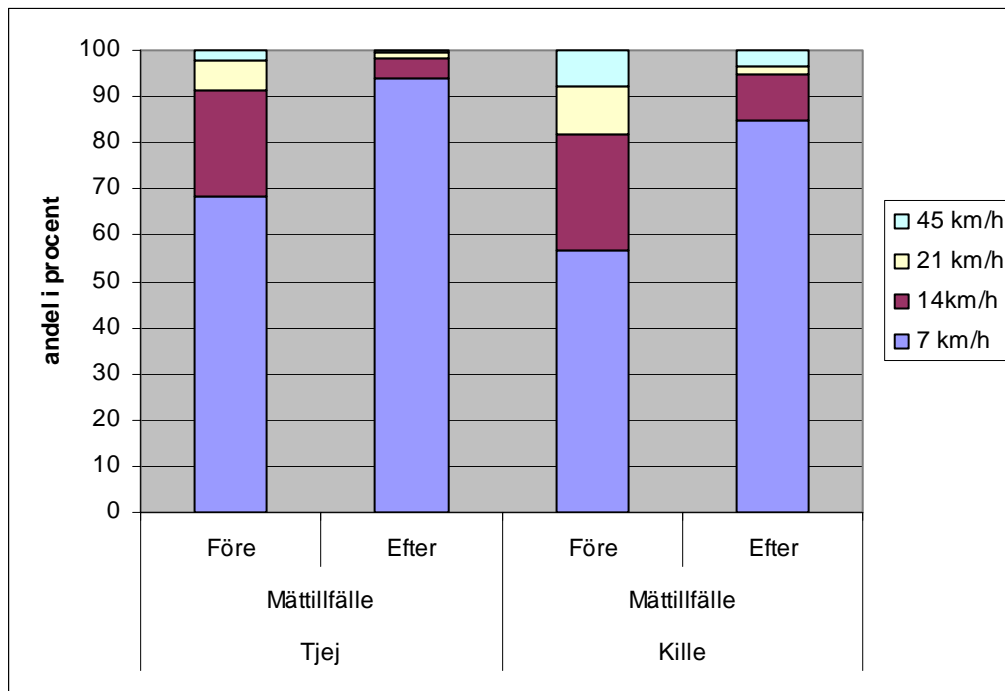
Samma fråga ställdes i efterstudien.

Figur 23 Elevernas åsikter vid efterstudien sammanslaget killar/tjejer om att ha ökat sin insikt i de tre påståenden.

I denna figur ses att insikten om att köra bil berusad ligger på 57 % som instämmer helt med att deras insikt har ökat i detta ämne. Lite lägre är insikten att vara obältad i bilen som är på 52 %. Att hålla för hög hastighet är det 38 % som instämmer helt med att insikten har ökat. Om man slår ihop med instämmer delvis ökar dessa grupper markant; köra bil berusad till 83 %, vara obältad i bilen till 81 % och lägst även här är att hålla för hög hastighet som ligger på 73 %.

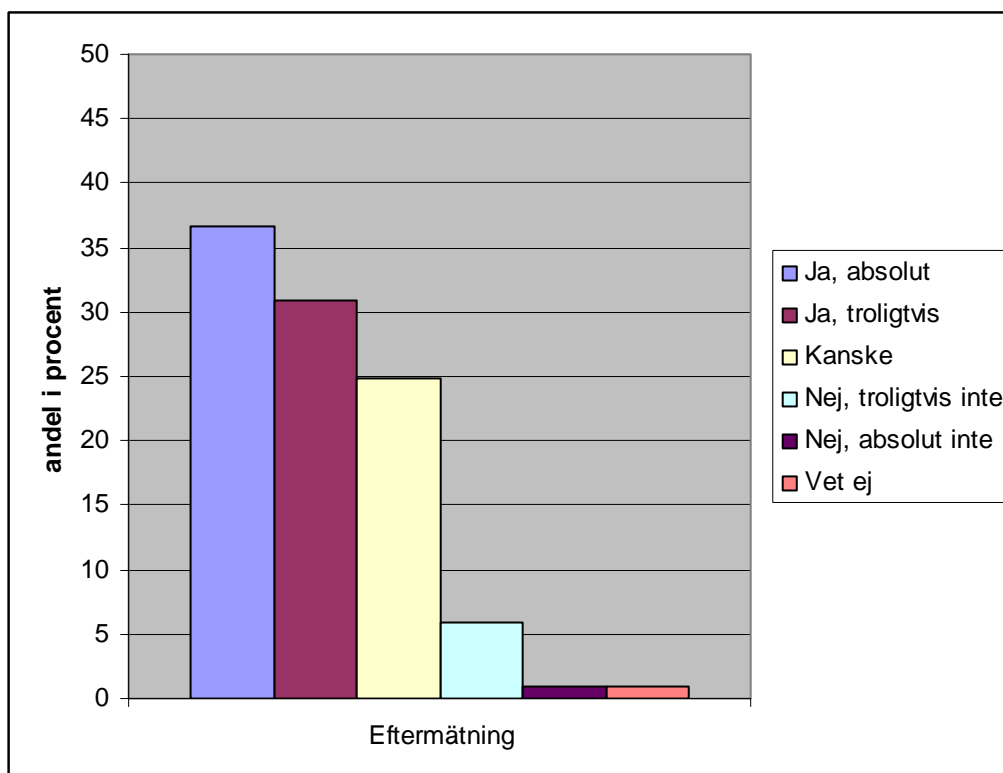
En av frågorna som var med i alla tre enkäterna var en ren kunskapsfråga där det frågades om "I vilken hastighet kan du ta emot dig med händerna, när du krockar med en bil?" Figuren nedan redovisar svaren mellan för- och efterstudien.

Figur 24 Elevernas insikt om i vilken hastighet man kan ta emot sig med händerna vid krock med bil?

I denna figur ses att elevernas insikt om i vilken hastighet man tar emot sig med händerna har höjts avsevärt. Innan upplevelsedagen hade 68 % av tjejerna en insikt om detta vilket har höjts till 93 % i efterstudien. Av killarna hade 56 % en insikt om att det var 7 km/h, men i efterstudien har hela 84 % den insikten.

Den allra sista frågan var; ”Tror du att upplevelsedagar med efterföljande arbete i skolan kan bidra till att färre ungdomar blir inblandade i trafikolyckor där alkohol finns med i bilden? Tror du den här typen av arbete kan göra nytta?”

Figur 25 Elevernas åsikter om *nyttan av en upplevelsedag med efterföljande arbete i skolan*, n=1024; tjejer=508, killar=516.

Figuren ovan visar att 37 % av eleverna tror ”Ja, absolut” att detta arbete kan bidra till att färre ungdomar blir inblandade i trafikolyckor där alkohol finns med i bilden. Vid närmare granskning uppdelat på tjejer och killar är det tjejerna som står för de mest positiva svaren. ”Ja, troligtvis” tror ungefär 30 %. Om man slår ihop ”Ja, absolut” och ”Ja, troligtvis” så är det över 65 % av ungdomarna som tror att detta arbete kommer att bidra till att färre ungdomar blir inblandade i trafikolyckor där alkohol finns med i bilden. Totalt sett i hela studien är killarna de som är svårast att påverka.

4.2.5 Elevernas arbete

I enkäten som delades ut i efterstudien fanns det ett antal öppna frågor som eleven kunde fylla i om deras eget arbete i detta ämne samt om vad de tyckte var positivt/negativt i samband med detta arbete.

Av elevernas enkäter framkommer att de tycker det är ett intressant ämne att arbeta med. Flera elever som uttalat sig vid besök i skolan säger att det de har lärt sig både under upplevelsedagen och i det fortsatta skolarbetet gör att insikten kring dessa trafiksäkerhetsfrågor har ökat.

Många av eleverna arbetar med detta ämne i skolan, det kan ses genom efterstudien där de själva fick fylla i; ”På vilket/vilka sätt har ni arbetat med trafiksäkerhetsfrågor under höstterminen i er klass, utöver den ”upplevelsedag” som arrangerades i början av terminen?”

I denna enkät ses att en del skolor har arbetat mycket med detta tema i klassen och det varierar från skola till skola. Alla skolor har även inplanerat att arbeta med detta tema under vårterminen. Genom att ha gjort en liten analys; och jämfört två skolor där den ena har arbetat med detta som ett tema under höstterminen efter upplevelsedagen och den andra skolan ännu inte alls, kan man dock se att det finns skillnader. De ungdomar som har arbetat med temat under höstterminen har mer positivt att säga kring trafiksäkerhetsarbetet. Man kan se att dessa två frågor går i varandra. Dessa frågor var öppna svarsalternativ där ungdomarna själva har fyllt i svaren. De arbeten som är gjorda kan läsas under idébank men vad ungdomarna tycker är positivt kring detta arbete är bl.a.:

- ”Intressant och lärorikt”
- ”Mer information, fortsatt att informera”
- ”Lärt mig mer och är nu mera noga med bälte”
- ”Fick mer insikt om riskerna att t ex köra påverkad”
- ”Man tänker till, viktigt!”
- ”Det är ett ämne som ungdomar inte får så mycket information i”
- ”Man lär sig om ämnet, en massa nytt”.

Eleverna har även fått fylla i vad de tyckte var ”negativt kring arbetet med trafiksäkerhetsfrågorna”. Exempel på detta är:

- ”Jobbigt ämne”
- ”Svårt att hitta information”
- ”Redan självklara grejer”
- ”Dåligt med uppföljning i skolan”
- ”Kan upplevas skrämmande och otäckt”
- ”Mycket enkäter”.

Det är dock väldigt många som har fyllt i ”inget” i detta svarsalternativ vilket tolkas som att de tycker att det är ett ämne som är viktigt och intressant.

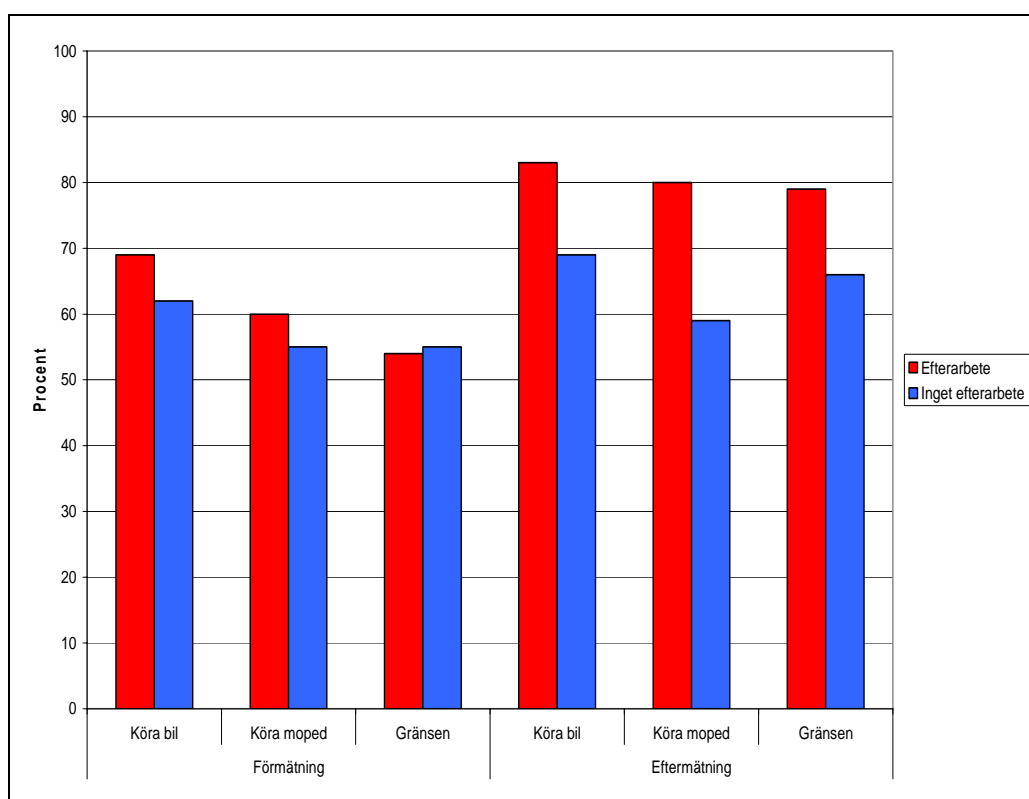
4.2.6 Lärarnas arbete

Lärarna har fått fylla i en uppföljningsblankett om vad som har gjorts i resp. klass/skola och vad som kommer att göras under vårterminen. Blanketten har skickats in till projektledaren för sammanställning. Denna uppföljningsblankett kom till för att sammanställa de bra idéer som lärarna hade i trafiksäkerhetstemat och har utmynnat i en idébank (bilaga 4). Detta var också en av de saker som lärarna starkt efterfrågade. Idébanken skall vara ett material som hålls levande och uppdateras hela tiden med nya idéer som framkommer från skolorna.

4.3 Jämförelse mellan olika skolor

För att ytterligare belysa vikten av det fortsatta arbetet i skolan med frågor kring dessa trafiksäkerhetsämnen jämfördes två skolor. I dessa skolor har en skola arbetat vidare med ämnet som ett tema i sju veckor och den andra skolan inte alls haft något efterföljande arbete ännu.

I figuren nedan så redovisas tre olika frågor hämtade ur för och efterstudien. Frågorna det handlar om är: "Hur mycket kan du tänka dig att dricka om du ska köra bil en timma senare?", benämnt köra bil i figuren. Nästa fråga är: "Hur mycket kan du tänka dig att dricka om du ska köra moped en timma senare?", benämnt som köra moped i figuren. Den sista frågan som jämfördes är: "Var går gränsen för hur mycket en kompis kan dricka en timma innan han/hon kör bil, för att du inte ska åka med?", benämnt gränsen i figuren nedan.

Figur 26 Jämförelse mellan skolor som har haft efterarbete och inte haft.

Figuren visar två skolor varav en har haft efterarbete och en inte. Figuren redovisar hur respektive skola i de tre frågorna beskrivna ovan har svarat först i förstudien och sedan i efterstudien. Staplarna redovisar de första två alternativen i frågorna som var att dricka "ingenting eller högst en lättöl". Dessa två variabler är hopslagna. Man kan se att det finns skillnader mellan dessa två olika skolor som uppvisar olika mycket arbete kring frågorna. I dessa frågor kan det ses en skillnad mellan den skola som har haft mycket efterföljande arbete i skolan efteråt till skillnad mot den skolan som inte har haft det. Eleverna i den skolan som har arbetat mycket med temat uppvisar en större andel under alternativ "ingenting" jämfört med den andra skolan där fokus är mer på att det är accepterat att ta "högst en folköl". Det går dock se att det även finns en positiv skillnad i den skola som inte har haft efterarbete i skolan och "bara" fått upplevsedagen ännu.

5 Sammanfattning och diskussion

Syftet med detta projekt är att ge ungdomar insikt i farorna förknippade med att köra alkohol- eller drogpåverkad, att åka med en onykter förare och vikten av att hindra andra från att köra onyktra.

Att öka insikten på en dag kan tyckas vara svårt men detta arbete ska ses som en start av ett mera långsiktigt arbete i skolorna.

Det var 16 st. gymnasieskolor i årskurs 2 i Östergötland som deltog i upplevelsedagen, totalt 1 600 st. elever. Upplevelsedagen bestod i en föreläsning av en anhörig till trafikoffer med ljuständning, fortsatte sedan med 4 st. stationer; krocksläde, krockad BMW, vältbil och lift för att sedan avslutas med en forum-teater. Innan upplevelsedagen var lärarna inbjudna på en inspirationsdag där de fick lite bakgrund kring trafiksäkerhetstemat.

Både lärare och elever har i denna utvärdering gett upplevelsedagen ett gott betyg där föreläsningen med Björn som absolut det bästa på hela dagen. Man har även tyckt att blanda teori och praktik varit lärorikt och inte bara fått allt inmatat teoriskt utan att man har fått utöva övningar praktiskt i de olika stationerna.

Vad vi totalt kan se är att tjejerna är de som är de mest positiva och tycker en upplevelsedag tillför dem mest. Killarna är kanske svårast att påverka och detta ser vi ju även ute i trafiken. Det är killarna som mest skulle behöva dessa insikter då det är de som står för de allra flesta olyckor i statistiken.

Totalt sett i den här utvärderingen kan även fortsättningsvis utläsas att tjejer har en positivare inställning till trafiksäkerhet samt har en lägre tolerans till alkohol och trafik.

I utvärderingen går det att peka på en viss skillnad mellan kvantiteten man säger sig kunna dricka en timme innan man kör bil resp. moped. Förklaringen till detta kan vara att det är svårt för ungdomar att relatera till att köra bil i jämförelse med att köra moped, då de har en liten generösare syn på att dricka mer när de kör moped än bil. Detta kan troligen handla om att de allra flesta än så länge inte har något körkort för bil men de allra flesta har kört/kör moped.

Det går även att utläsa en skillnad mellan hur man tror kompisen skulle reagera om man själv bestämmer sig att köra hem berusad mot hur man själv skulle reagera om kompisen tänker köra hem berusad. Betydligt fler skulle reagera själva om kompisen tänker köra hem berusad och agera mera än vad man tror att kompisen skulle reagera om man själv drack och körde hem. Vad detta kan bero på är svårt att tolka men det kan hänga samman med att man underskattar andra och överskattar sig själv. Resultatet visar att man som egen person kommer att reagera till en stor del. Det känns som ett av syftena har delvis uppfyllts genom att så många skulle reagera med att antingen hindra kompisen från att köra genom att ta ifrån nyckeln eller i alla fall allvarligt tala om att detta inte var acceptabelt, några enstaka har även sagt att de skulle ringa polisen.

Ytterligare skillnad ses i att elevernas insikter om de negativa konsekvenserna med att köra bil berusad, vara obältad i bilen och hålla för hög hastighet har ökat. Dessa var de tre syftena som utvärderingen utgick ifrån. De största skillnaderna och insiktshöjning ses i de första två påståenden; att köra bil berusad och vara obältad i bilen. Det är svårare att påverka insikten i att hålla för hög hastighet och vad detta bero på. Det kan bero på att det är mera accepterat att köra för fort i vårt samhälle än att köra onykter.

Där inte så stora skillnader kunde ses mellan för- och efterstudie är om eleverna tror att de kommer att köra med otillåten alkoholhalt under de närmaste tre åren. Tolkningen av detta resultat är att de flesta ungdomar i den här utvärderingen idag inte har bilkörkort och har svårt att relatera sig till detta om tre år, det känns för avlägset för många.

Resultaten visar på en liten ökning i insikten efter upplevelsedagen och vid djupare granskning mellan skolor som arbetar med detta tema efteråt och de som inte kommit igång kan man se större skillnader. De skolor som har haft efterarbete kan en tydligare ökning ses. Vid närmare granskning av dessa två skolor har de elever med efterarbete i skolan haft en betydligt större insikt i att dricka inget alls vid körning av moped eller bil mot den skolan som inte har arbetat med detta trafiksäkerhetstema. Det här påvisar nyttan av att nöta och jobba med detta ämne om och om igen. Det är inget man tar till sig direkt utan det sjunker in så småningom. Det är en kort period mellan för- och efterstudie på bara 3 månader och vissa skolor har inte planerat in efterarbete i deras klasser förrän till vårterminen. För att göra en rättvisare efterstudie skulle denna genomföras i slutet mot vårterminen när de flesta skolor har haft chansen att arbeta vidare med detta tema.

Vid fortsättning av upplevelsedagar ses det som ett måste att lägga in tid i skolan för efterarbete, man ger inte skolan en upplevelsedag utan att det ska ha inlagd tid i schemat för fortsatt arbete. Det är där arbetet behövs och ger nytta. Vad som ytterligare behövs är att förstärka lärarens roll och ge dem mer verktyg i sitt arbete för att kunna genomföra dessa lektioner och vidareutveckling av trafiksäkerhetsarbetet. Man kan även se att det behövs även någon som driver frågan av personalen på skolan för att hålla detta vid liv.

Det oerhörda positiva i detta arbete är att de flesta lärarna är oerhört engagerade och tar verkligen till sig budskapet och jobbar med ämnet i deras klasser. Många lärare upplever att det här är en intressant fråga att arbeta vidare med och har arbetat med ämnet tidigare men det ger en uppbackning med upplevelsedagen, det är lättare att knyta tillbaka och hänvisa till den.

Det finns massor av bevis på att det drivs ett oerhört fint arbete ute i skolorna. Se vidare under idébank (bilaga 4) där idéer från skolorna är samlade på det arbetet som har utförts i skolorna eller kommer att genomföras under vårterminen 2005. Att ta med sig i framtida arbete är att skolorna skall utse en arbetsgrupp, inte bara ha en kontaktperson som drar hela lasset själv. Ge lärarna vidareutbildning i trafiksäkerhetsämnet för att sporra dem att arbeta vidare med detta ämne i sina klasser och för den otroligt viktiga målgruppen ungdomar 16–18 år.

Syftet med projektet är att väcka ett intresse bland både elever och lärare som i sin tur kan göra det lättare för dem att fortsätta med temat. Skolvärlden är dock svår, det är väldigt mycket som ska in i schemat. Varje lärare har "sina" ämnen med mycket som ska gås igenom enligt läroplanen och om trafiksäkerhetsämnet kommer att jobbas vidare med beror mycket på den enskilda läraren och den backning som han/hon får av skolledningen. Lärarna efterfrågar material och idéer att arbeta vidare med för att lättare komma igång att arbeta med trafiksäkerhetsarbetet.

Avslutningsvis är lärarna och de allra flesta eleverna mycket nöjda med upplevelsedagen och det känns som det har gett många positiva idéer till fortsatt arbete och intresse kring trafiksäkerheten.

6 Referenser

Engström, I., Gregersen, N.P., Hernetkoski, K., Keskinen, E. & Nyberg, A. (2003): **Young novice drivers, driver education and training – Literature review**. Linköping. Statens väg-och transportforskningsinstitut.

Övrigt

Vägverket: **Projektspecifikation Don't Drink and Drive** (2004-02-16)

Enkät - "Vissa val är för evigt"

1. Är du... Tjej Kille

2. Skola: _____ Klass: _____

Kommun: _____

3. Hur mycket eller lite bryr du dig om trafiksäkerhetsfrågor (ex trafiknykterhet, bältesanvändning och hastighetsfrågor)?

Kryssa endast för ett svarsalternativ.

Mycket engagerad Ganska engagerad Neutral Ganska oengagerad Helt oengagerad

4. Hur ofta har du diskuterat trafiksäkerhetsfrågor med din omgivning (ex kompisar, föräldrar m fl.) under den senaste månaden?

Flera gånger per vecka Någon gång per vecka 1-3 gånger under månaden Inte alls

5. Hur mycket kan du tänka dig att dricka om du ska köra bil en timma senare?

*Sätt endast ett kryss för den **största** mängd alkohol som du anser man kan dricka innan körning*

- Ingenting
- Högst en lättöl
- Högst en folköl
- Högst en mellanöl
- Högst en starköl
- Högst ett glas vin
- Högst 3 cl sprit
- Högst två starköl eller två glas vin eller 6 cl sprit
- Högst tre starköl eller tre glas vin eller 9 cl sprit
- Högst fyra starköl eller fyra glas vin eller 12 cl sprit
- Mer än fyra starköl eller fyra glas vin eller 12 cl sprit

6. Hur mycket kan du tänka dig att dricka om du ska köra moped en timma senare?

*Sätt endast ett kryss för den **största** mängd alkohol som du anser man kan dricka innan körning*

- Ingenting
- Högst en lättöl
- Högst en folköl
- Högst en mellanöl
- Högst en starköl
- Högst ett glas vin
- Högst 3 cl sprit
- Högst två starköl eller två glas vin eller 6 cl sprit
- Högst tre starköl eller tre glas vin eller 9 cl sprit
- Högst fyra starköl eller fyra glas vin eller 12 cl sprit
- Mer än fyra starköl eller fyra glas vin eller 12 cl sprit

7. Var går gränsen för hur mycket en kompis kan dricka en timma innan han/hon kör bil, för att du inte ska åka med?

Sätt endast ett kryss för den **största** mängd alkohol som du anser man kan dricka innan körning

- Ingenting
- Högst en lättöl
- Högst en folköl
- Högst en mellanöl
- Högst en starköl
- Högst ett glas vin
- Högst 3 cl sprit
- Högst två starköl eller två glas vin eller 6 cl sprit
- Högst tre starköl eller tre glas vin eller 9 cl sprit
- Högst fyra starköl eller fyra glas vin eller 12 cl sprit
- Mer än fyra starköl eller fyra glas vin eller 12 cl sprit

8. Hur sannolikt är det att du under de närmaste tre åren, åtminstone någon gång kommer att köra med otillåten alkoholhalt (dvs mer än 0,2 promille)?

- Ytterst sannolikt Mycket sannolikt Ganska sannolikt Ganska osannolikt Mycket osannolikt Ytterst osannolikt

9. Hur sannolikt är det att du under de närmaste tre åren, åtminstone någon gång kommer att köra efter att ha druckit alkohol, men då du tror att du är under den tillåtna gränsen?

- Ytterst sannolikt Mycket sannolikt Ganska sannolikt Ganska osannolikt Mycket osannolikt Ytterst osannolikt

10. Föreställ dig att du är på en fest tillsammans med en kompis. Kompisen har bil, men har blivit ordentligt berusad. Du är betydligt mindre berusad, men har ändå kommit över 0,2 promille. Kompisen vill ha hem bilen och tänker köra själv. Hur sannolikt är det att du erbjuder dig att köra istället?

- Ytterst sannolikt Mycket sannolikt Ganska sannolikt Ganska osannolikt Mycket osannolikt Ytterst osannolikt

11. Föreställ dig att du är på en fest tillsammans med kompisar. Du har druckit alkohol så att du förmodligen överskridit tillåten gräns men du känner dig inte särskilt berusad. Du bestämmer dig för att köra hem. Hur tror du att dina kompisar skulle reagera?

Kryssa i det alternativ som du bedömer som troligast

- Ingen speciell reaktion
- De skulle tycka att det var ganska OK
- De skulle vara negativa, men inte göra någon affär av det
- De skulle fördöma det sinsemellan, men troligen inte säga något till mig
- De skulle allvarligt tala om att detta inte var acceptabelt
- De skulle hindra mig genom att t ex ta ifrån mig nyckeln
- De skulle ringa polisen

12. Föreställ dig att du är på en fest. Du har själv druckit men känner dig inte särskilt berusad. En av dina kompisar har druckit en hel del alkohol och tänker köra hem. Hur reagerar du själv?
Kryssa i det alternativ som du bedömer som troligast

- Ingen speciell reaktion
- Jag skulle tycka att det var ganska OK
- Jag skulle vara negativ, men inte göra någon affär av det
- Jag skulle fördöma det, men troligen inte säga något
- Jag skulle allvarligt tala om att detta inte var acceptabelt
- Jag skulle hindra personen genom att ta ifrån honom/henne nyckeln
- Jag skulle ringa polisen

13. I vilken hastighet kan du ta emot dig med händerna, när du krockar med en bil?

- 7 km/h 14 km/h 21 km/h 45 km/h

**Tack för din medverkan!
Ge enkäten till din lärare**

Enkät – utvärdering av Upplevsedagen

1. Är du... Tjej Kille

2. Skola: _____ Klass: _____

Kommun: _____

3. Deltog du i Upplevsedagen som anordnades i din skola?

Nej – Tack för dina svar, du kan nu avsluta enkäten!

Ja – fortsätt svara på frågorna nedan

4. Under dagen fick du vara med om olika saker och passerade olika stationer. Vad tyckte du om de olika stationerna?

	Mkt bra	Bra	Varken eller	Dåligt	Mkt dåligt	Vet ej
1. Föreläsningen av en anhörig till trafikoffer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Ljuständning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Krocka i 7 km/h	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Volta med bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Liften	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Den krockade BMW:n	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Forumteatern	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5. Bedöm följande påståenden om Upplevsedagen.

Upplevsedagen innebar:	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd	Vet ej
-att jag ökat min insikt i riskerna med att köra bil berusad	☐	☐	☐	☐	☐
-att jag ökat min insikt i riskerna med att vara obältad i bilen	☐	☐	☐	☐	☐
-att jag ökat insikt med att hålla för hög hastighet	☐	☐	☐	☐	☐

6. Vilket är ditt helhetsintryck av Upplevsedagen?

Mkt bra Bra Varken eller Dåligt Mkt dåligt Vet ej

7a Vad var det bästa med Upplevsedagen?

.....
.....
.....

7b Vad tycker du är det viktigaste att förbättra, när det gäller Upplevsedagen?

.....
.....
.....

8. I vilken hastighet kan du ta emot dig med händerna, när du krockar med en bil?

7 km/h 14 km/h 21 km/h 45 km/h

**Tack för din medverkan!
Ge enkäten till din lärare**

Eftermätning

Enkät - "Vissa val är för evigt"

1. Är du... Tjej Kille

2. Skola: _____ Klass: _____

Kommun: _____

3. Hur mycket eller lite bryr du dig om trafiksäkerhetsfrågor (ex trafiknykterhet, bältesanvändning och hastighetsfrågor)?

Kryssa endast för ett svarsalternativ.

Mycket engagerad Ganska engagerad Neutral Ganska oengagerad Helt oengagerad

4. Hur ofta har du diskuterat trafiksäkerhetsfrågor med din omgivning (ex kompisar, föräldrar m fl.) under den senaste månaden?

Flera gånger per vecka Någon gång per vecka 1-3 gånger under månaden Inte alls

5. Hur mycket kan du tänka dig att dricka om du ska köra bil en timma senare?

*Sätt endast ett kryss för den **största** mängd alkohol som du anser man kan dricka innan körning*

- Ingenting
- Högst en lättöl
- Högst en folköl
- Högst en mellanöl
- Högst en starköl
- Högst ett glas vin
- Högst 3 cl sprit
- Högst två starköl eller två glas vin eller 6 cl sprit
- Högst tre starköl eller tre glas vin eller 9 cl sprit
- Högst fyra starköl eller fyra glas vin eller 12 cl sprit
- Mer än fyra starköl eller fyra glas vin eller 12 cl sprit

6. Hur mycket kan du tänka dig att dricka om du ska köra moped en timma senare?

*Sätt endast ett kryss för den **största** mängd alkohol som du anser man kan dricka innan körning*

- Ingenting
- Högst en lättöl
- Högst en folköl
- Högst en mellanöl
- Högst en starköl
- Högst ett glas vin
- Högst 3 cl sprit
- Högst två starköl eller två glas vin eller 6 cl sprit
- Högst tre starköl eller tre glas vin eller 9 cl sprit
- Högst fyra starköl eller fyra glas vin eller 12 cl sprit
- Mer än fyra starköl eller fyra glas vin eller 12 cl sprit

Eftermätning

7. Var går gränsen för hur mycket en kompis kan dricka en timma innan han/hon kör bil, för att du inte ska åka med?

Sätt endast ett kryss för den **största** mängd alkohol som du anser man kan dricka innan körning

- Ingenting
- Högst en lättöl
- Högst en folköl
- Högst en mellanöl
- Högst en starköl
- Högst ett glas vin
- Högst 3 cl sprit
- Högst två starköl eller två glas vin eller 6 cl sprit
- Högst tre starköl eller tre glas vin eller 9 cl sprit
- Högst fyra starköl eller fyra glas vin eller 12 cl sprit
- Mer än fyra starköl eller fyra glas vin eller 12 cl sprit

8. Hur sannolikt är det att du under de närmaste tre åren, åtminstone någon gång kommer att köra med otillåten alkoholhalt (dvs mer än 0,2 promille)?

- Ytterst sannolikt Mycket sannolikt Ganska sannolikt Ganska osannolikt Mycket osannolikt Ytterst osannolikt

9. Hur sannolikt är det att du under de närmaste tre åren, åtminstone någon gång kommer att köra efter att ha druckit alkohol, men då du tror att du är under den tillåtna gränsen?

- Ytterst sannolikt Mycket sannolikt Ganska sannolikt Ganska osannolikt Mycket osannolikt Ytterst osannolikt

10. Föreställ dig att du är på en fest tillsammans med en kompis. Kompisen har bil, men har blivit ordentligt berusad. Du är betydligt mindre berusad, men har ändå kommit över 0,2 promille. Kompisen vill ha hem bilen och tänker köra själv. Hur sannolikt är det att du erbjuder dig att köra istället?

- Ytterst sannolikt Mycket sannolikt Ganska sannolikt Ganska osannolikt Mycket osannolikt Ytterst osannolikt

11. Föreställ dig att du är på en fest tillsammans med kompisar. Du har druckit alkohol så att du förmodligen överskridit tillåten gräns men du känner dig inte särskilt berusad. Du bestämmer dig för att köra hem. Hur tror du att dina kompisar skulle reagera?

Kryssa i det alternativ som du bedömer som troligast

- Ingen speciell reaktion
- De skulle tycka att det var ganska OK
- De skulle vara negativa, men inte göra någon affär av det
- De skulle fördöma det sinsemellan, men troligen inte säga något till mig
- De skulle allvarligt tala om att detta inte var acceptabelt
- De skulle hindra mig genom att t ex ta ifrån mig nyckeln
- De skulle ringa polisen

12. Föreställ dig att du är på en fest. Du har själv druckit men känner dig inte särskilt berusad. En av dina kompisar har druckit en hel del alkohol och tänker köra hem. Hur reagerar du själv?

Kryssa i det alternativ som du bedömer som troligast

- Ingen speciell reaktion
- Jag skulle tycka att det var ganska OK
- Jag skulle vara negativ, men inte göra någon affär av det
- Jag skulle fördöma det, men troligen inte säga något
- Jag skulle allvarligt tala om att detta inte var acceptabelt
- Jag skulle hindra personen genom att t ex ta ifrån honom/henne nyckeln
- Jag skulle ringa polisen

Eftermätning

13. I vilken hastighet kan du ta emot dig med händerna, när du krockar med en bil?

- 7 km/h 14 km/h 21 km/h 45 km/h

14. Bedöm följande påståenden om den information och det arbete kring trafiksäkerhetsfrågor som du deltagit i under hösten (ex Upplevelsedagen och ev. aktiviteter och diskussioner i skolan).

Höstens arbete med trafiksäkerhetsfrågor innebär:	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd	Vet ej
-att jag ökat min insikt i riskerna med att köra bil berusad	☐	☐	☐	☐	☐
-att jag ökat min insikt i riskerna med att vara obältad i bilen	☐	☐	☐	☐	☐
-att jag ökat insikt med att hålla för hög hastighet	☐	☐	☐	☐	☐

15. På vilket/vilka sätt har ni arbetat med trafiksäkerhetsfrågor under höstterminen i er klass, utöver den "upplevelsedag" som arrangerades i början av terminen?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

16. Positivt kring arbetet med trafiksäkerhetsfrågorna;

.....
.....
.....

17. Negativt kring arbetet med trafiksäkerhetsfrågorna;

.....
.....
.....

18. Tror du att upplevelsedagar med efterföljande arbete i skolan kan bidra till att färre ungdomar blir inblandade i trafikolyckor där alkohol finns med i bilden?

Tror du den här typen av arbete kan göra nytta?

- Ja, absolut Ja, troligtvis Kanske Nej, troligtvis inte Nej, absolut inte Vet ej

**Tack för din medverkan!
Ge enkäten till din lärare.**

Idébank

Nedan följer en rad idéer av vad som har gjorts i de olika skolorna samt vad som kommer att göras.

Soffprogram – där elever i mediaprogram har bjudit in människor att medverka i en soffdebatt ang. alkohol och att köra bil.

Artikelserie – elever i mediaprogram har skrivit en artikelserie som om de var journalister på en dagstidning; dom har sökt fakta och ”hittat” på fall och skrivit om dessa.

Infobroschyr till körskolor – elever på media program har gjort en info. broschyr som de har komponerat om DDD som skall delas ut till körskolor som informationsbroschyr.

Kampanj-affisch – i marknadsföringen har elever fått komponera en affisch med målgruppen ungdomar i ämnet DDD. Utställning av dessa ska sedan ske i skolan.

Pratat om nyheter – i samhällskunskapen har pratat om nyheter som rör detta ämne, hur det moraliska dilemma är.

Räkna samband/kollisioner med fordonselever.

Filmer – visat en film om föräldrar som bjuder på alkohol, om Svartmålaolyckan som heter ”PS – Nu vet jag att Gud inte finns”, ”Några pilsner och en baksmälla”. ”Vi fick låna en ängel” – om Erik 13 år, ”Key West” en film om en kille som börjar att knarka är några av de filmer som många skolor har visat.

Uppsats/Novell – i svenskan har många klasser fått skriva uppsatser/noveller, någon skola hade direkt efter upplevelsedagen ”instant writing” – eleverna fick skriva ner sina direkta känslor efter dagen på en ung. A4 sida.

Projektform – Några skolor väljer att jobba med detta ämne i projektform såsom i ämnet ”Etik och moral” eller ”Kroppen”.

Handikappdag – en skola har bjudit in en handikappad för att belysa hur vardagen är med handikapp. Personens handikapp är orsakad av en trafikolycka, dom har även haft rullstolsdans.

Värderingsövningar – I denna övning har många skolor gjort där elever har fått tagit ställning till olika påstående som rör trafik.

Besök i tingsrätten – att besöka tingsrätten och speciellt se till den dagen då det behandlas mycket ärenden som rör trafikolyckor/trafikmål.

Acceleration – i ämnena fysik och matte pratade man om detta fenomen.

Diskussion – många skolor har diskuterat ämnet och speciellt efter upplevelsedagen.

Experiment – Hitta felen, man har skrivit om budskapen, ex. att inte köra med 3 öl i kroppen till visst går det bra att köra med 3 öl i kroppen osv. Omvänd strategi! Hur reagerar eleverna?

Bjuda in andra klasser – att bjuda in någon klass som inte varit med på denna dag och redovisa kring detta ämne för några ”okunniga”.

Skroten – studiebesök till bilskroten, se alla dessa bilvrak, ”göra” historier av vraken – försöka sätta sig in vad som har hänt.

Föreläsare – Någon skola har bjudit in ”Föräldraföreningen mot narkotika”, en mor och syster vars son/bror har knarkat ihjäl sig var och pratade i klassen.

Alkohol i arbetsmiljön – prata om hur det påverkar ett arbete om man är onykter på arbetet. Vad säger lagen?

Öppet hus dag – Ha ämnet trafiksäkerhet på sitt öppna hus dag.

Projekt i engelska/tyska – Läst en bok om attityder som handlar om att ta kommandot över ditt liv, ta huvudrollen i ditt liv. Efter att ha läst denna bok har man gjort 4 hörn värderings övningar.

Skriftligt reportage – skriftligt reportage under temat ”Jag saknar dig, jag saknar dig”! Använda bakgrundsfakta som man fick på upplevelsedagen.

”Stopp, Stanna för fan” – En hel del klasser har läst boken ”Stopp, Stanna, för fan” och haft diskussioner kring boken. Pratade mycket om gruppträck, eleverna har även fått recensera boken.

Polis – Bjuda in den lokala polisen och be honom/henne prata lite mer om deras roll i trafiksäkerhetsarbetet och just med tyngden på alkohol och trafik.

Gruppdiskussion – Haft gruppdiskussion där man diskuterat hur en rattfyllerolycka (typ i Björns fall) påverkar hela familjen och vänner runt omkring.

Rörelseenergi – I tekniken pratade man om detta ämne.

Teater – I en teaterklass så spelar man upp liknande teater som Fenixteatern.

Data/kommunikation – I detta ämne ska en klass be att få komma till en sambandscentral på studiebesök.

Samhällskunskap/Natur – en skola gör ett större projektarbete i ämnet ratt-onykterhet där man kombinerar de bådas ämnen.

Kroppen – Att utgå ifrån kroppen som tema (en skola gick på Humanistdygnet i Linköping).

Människan – En skola har tema människan där detta ämne passar utmärkt.

Oktoberfest – Diskuterar kring oktoberfesten som är årligen i Tyskland.

Engelska – Eleverna har fått jämföra promillegränser i olika länder. Sedan har de haft ett rollspel och diskussionsfrågor kring detta på engelska. Har även skrivit en artikel på engelska om en olycka.

Temaarbete 1 – se bilaga

En skola har satsat oerhört mycket på detta arbete och har under 8 veckors tid låtit år 2 eleverna få arbeta med 5 olika teman som rör detta ämne. Dessa teman var olycka, sorg, ansvar/attityder, fest/narkotika och säkerhet och av detta kom det fram;

- **Collage** – en skärmställning med tidningsurklipp om rattfylleri
- **Powerpoint presentation** – fakta om rattfylleriet där eleverna har varit på beroendekliniken och frågat den ansvarige där frågor kring alkohol och dess verkan. Hur man kan stoppa någon som dricker för mycket, vad man som kompis bör göra osv.
- **Film** – eleverna har spelat in en film som syftar till att stoppa någon som har druckit och att olyckan är framme, konsekvenser kring detta
- **Stilbilsfilm** – elever har gjort ett bildreportage där man ser en bild i taget. Den har innehåll med en ”vit ängel” och en ”svart ängel” som talar var sitt budskap till rollinnehavaren. Det handlar om att dricka, köra och ta konsekvenserna efteråt
- **Paneldebatt** – En grupp av eleverna förde panelen och delade upp resten av eleverna i 2 grupper; en av grupperna skulle säga ”ja” och den andra ”nej”. Debatten handlade om att säga ja eller nej till att åka med en påverkad person. De elever som förde debatten hade delat ut lappar med argument till var och en av deltagarna som de skulle inflika när de kände sig manade att delta i debatten. Eleverna som förde debatten fick ”pusha” på nej-sidan att verkligen argumentera så att inte ja-sidan vann.

Temaarbete 2 – bilaga

En till skola har också haft detta ämne som ett temaarbete tvärs igenom ämnena samhällskunskap, svenska, historia, psykologi, religion, naturkunskap och engelska. Detta tema har de haft i 5 veckor och haft nyckelbegrepp som alkohol, bruk, missbruk, alkoholism, beroende, vård, straff, restriktioner, alkoholpolitik, myndigheter, organisationer, gruppsyck, etik, moral, novell, debatt, argumentation. Eleverna ska examinera detta i form av paneldebatt, rollspel, debattmanus i punktform, essay, novel discussion och reflektioner i loggbok.

